

საქართველოს მთაბაზა

№ 13

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

მარიამ ივანეს ასული ღემურიაძე; — სოფლის დან-
გრევა ლ; — ჩვენი საზოგადოების საურთადად
ნიკო თავდგირიძისა; — სტრეფო-უფაილო ი.
გრიშაშვილისა; — ბასია ა. ფრონელისა; — გატან-
ჯული დამე სვ. ყიფიანისა; — სრდაფში მარიამ
გარიყულისა; — ივ. ჭავჭავაძის ლექცია B; —
ფინლანდია გ. გვაზავასი; — მოკლე მიმოხილვა
ქართულ შუქრლობის იპ. ვართაგავასი.

24 იანვარი

კვირეული საზოგადოებრივი, სამეც. და სალიტ. კურნალი

1910 წ.

მარიამ ივანეს ასული ღემურიაძე

სუთმზაბათს დილით გარდაიცვალა მარიამ ღემურიაძე. ის კარგათ ცნობილი იყო ჩვენ საზოგადოებაში. იშვიათი მხნეობის მქონე, ის გულმოდგინედ მუშაობდა ჯერ სახალხო თეატრის მოწყობის საქმეში, შემდეგ ხელმძღვანელობდა საკმაწვილო კურნალს „ნაკადულს“, რომელიც დღეს აუცილებელ კუთვნილებას წარმოადგენს ყოველ ოჯახისა და სკოლისა ჩვენში. განსვენებული ჯერ კიდევ სიცოცხლით სავე იყო, მაგრამ ბედმა უდროოდ გამოასალმა წუთი სოფელს.

სოფლის დანგრევა

საზოგადოებრივობა ნიშნავს ისეთ ფსიხიურ განწყობილებას, როცა ერთის გაკირვება მეორეს გულს მოუხდებდა, როცა ერთის ტკივილი მეორეს ტკივილად ემჩნევა. რამდენად საზოგადოებაში ეს ერთობა, ეს გრძობიერება მაღლა სდგას, იმდენად ის სულიერად შეგავსირებულია, იმდენად მასში ძლიერია ის ერთობის სული, რომელიც კერძო ადამიანებს და ჯგუფებს სამსხვერპლოდ განამზადებს საერთო საქმისათვის. იმავე დროს ეს ფსიხიური ძალა, ეს შეგნება ერთობისა, რომელსაც თვითეული წევრი თავის გულში ატარებს, წარმოადგენს ყოველგვარ შეურაცხყოფისაგან თავის დასაცემლ საუკეთესო საშუალებას.

დიდი ხანია ჩვენში ისეთი ძალები თარეშობენ, რომელთა მოქმედება მიმართულია სწორედ ამ ერთობის, ამ ფსიხიურ გძობიერების დარღვევისაკენ. როცა საქართველოს სხვა ნაწილებში კრძალავენ და სდევნიან ქართულს, იმავე დროს სამეგრელოს-

თვის არდგენენ განსაკუთრებულ ანბანს და ბეკდავენ წიგნებს, ნახეთ, აბა ჩვენ თქვენ გონებრივ განვითარებაზე ვზრუნავთო.

ეს გათიშვის სურვილი, ეს დაქუცმაცების ტენდენცია იმდენად ძლიერია, რომ ქართველს ქართველადაც არ სცნობენ და ეძახიან იმერტინეცს, გურიეცს და სხვა. მაგრამ მიუხედავად ასეთი მისწრაფების მაინც არ დაირღვევა ის ერთობის გრძნობა, ის კულტურული შეგნება, რომელიც შეუქმნია ათასი წლობით მომდინარე ჩვენს ისტორიას, მაინც არ დაიჩრდილება, არ მოიხსობა ის გრძნობა, რომელიც საზრდოობას ჰპოვებდა ხანგრძლივ ჩვენს არსებობაში, ტანჯვით, წვალებით, სისხლის ღვრით მოპოვებულ ეროვნულ სიცოცხლეში.

მართალია, დღევანდელ პირობებში ძალიან ხშირად ჩვენ იძულებული ვართ ვდუმდეთ. მაგრამ ვინ არ იცის, რომ დუმილი ტანჯვას უფრო აძლიერებს და არ აწყნარებს, ხოლო ძნელია იქ მაინც დუმილი, როცა ეს ტანჯვა, ეს აწიოკება არ იცი, თუ რისთვის მოუყენებიათ. ააწიოკეს სოხუმის ოლქში სოფელი პარნაუთა, ოთხას სულს სახლი თავზე დაანგრის და ტრიალ მინდორზე დაყარეს.

ნუ თუ ხალხმა არ უნდა იკითხოს: რისთვის? რა დანაშაული მიუძღვის ამ წყნარ, სოფლის მუშა ხალხს? ნუ თუ მას ნაკლები უფლება აქვს იმ მიწაზე, რომელიც თავის სისხლით და ოფლით მოურწყავს? შეიძლება ბევრმა არც კი დაიჯეროს ასეთი ამბავი, მაგრამ აი თქვენ წინ დებენ: „დღეს, 15 იანვარს, ნაშუადღევს 2 საათზე, აღმინისტრაციის მოხელეებმა დააქციეს მთელი ჩვენი შენობები, ნივთები გამოჰყარეს გარედ, სასიმინდეების ბოძები დასქრეს და ჩვენი წლის სარჩო სიმინდი ცის ქვეშა ყრია. ჩვენ, ოთხასმა სულმა, აღარ ვიცით, რა ვქნათ და სად წავიყვანოთ ბავშვები და ავადმყოფნი. სრულიად უსახსროდ დავრჩით. გობოვთ ჩვენი უბედური მდგომარეობა აუწყაოთ მის ბრწყინვალეობას კავკასიის ნამესტნიკს“.

ოთხასი კაცი ააოხრეს შუა ზამთარში, როცა

სახლის პატრონსაც კანონის ძალით უფლება არ აქვს მდგმური დაითხოვოს, ხალხს საკუთარ ქოხებს უნგრევენ, უნადგურებენ წლის სარჩოს, ერეკებიან, თითქო ცოფიანი ძაღლები იყვნენ. და აი ეხლა პარნაუთელი გლეხი ყავარჯნით ხელში წვრილშვილით გარშემორტყმოული დადის უბინაოდ, უკვლოდ, მშიერ-მწყურვალე და შესწივის კლდეს და ღრეს: რისთვის? მასთან ერთად მთელი ჩვენი საზოგადოებაც აღშფოთებული, შეურაცყოფილი გაიმეორებს: რისთვის? რისთვის გვაოხრებენ და გვაწიკებენ?

ლ.

ჩვენი საზოგადოების საუკაღდებოდ.

სანანაო ქეშმარიტებად არის აღიარებული ის აზრი, რომ საზოგადოებრივ ცხოვრების კეთილ-დღეობა შედგება თვით ხალხის ქონებრივ ჯეროვანად განვითარებისა; ჩვენში კი ყოველივე მოვლენა სულ სხვანაირად ხდება, თითქოს ჩვენთვის სავალდებულო არ იყოს საერთო კაცობრიული დაკვირება, ქეშმარიტებად მიმჩნეული მცნება: თითქმის ყოველ თვეში არსდება ახალ-ახალი ფართო გეგმით აღესილი პერიოდული გამოცემანი; ყოველ წელში ერთი, ან ორი რამე კულტურული საზოგადოებრივი დაწესებულება უსათუოდ შეემატება ჩვენ ქონებით და მოღვაწეობით ღარიბ საზოგადოებას.

სასიამოვნოა, სახალისოა, სანუგეშო ეს მოვლენა, რომ ყოველივე საკეთილო დაწესებულება ჩვენში „ცივ ქვაზედ“ არ იყოს დაფუძნებული.

ვინც მცირეოდენად მაინც ადევნებს ყურადღებას ჩვენ ცხოვრებას, ის არ შეიძლება არ შეშინდეს იმ მოვლენით, რომ ჩვენი ხალხის უმრავლესობა თითქმის დღით-დღე ღარიბდება; ყოველივე შეძენილი კაპიტალი ჩვენს ხალხს ამ უკანასკნელი ხუთი წლის განმავლობაში ხელიდგან გამოეცალა: გურია ერთად ერთი მდიდარი და დაწინაურებული ნაწილი ჩვენი სამშობლოსი სწორედ გადაგვარების გზაზედ არის დამდგარი; მთელი იმერეთი განადგურებული, აოხრებული, გაკოტრებულია. აღამაჰმად ხანის შემოსევის შემდეგ არ ახსოვს საქართველოს ასეთი ხალხის ქონების დანგრევა-აოხრება. ამისთანა დროს ჩვენი შეგნებული, ხალხის ერთგული მოწინავე თაობა, საზოგადოებრივი აზრის გამომხატველედ დღე და ღამე განუწყვეტლად უნდა ფიქრობდეს, მეცადინობდეს იმაზე, თუ რა საშუალება გამოიგონოს ჩვენი ხალხის სახიფათო, საშიშარ განსაცდელისაგან გამოსახსნელად, ჩვენ ყურნალ-გაზეთებში კი ამ დროს ქართველი საზოგადოების აზრთა ხელმძღვანელნი, უმეტეს შემთხვევაში, იმას ადევნებენ ყურადღებას, თუ ვინ რომელ სკამზე დაჯდა სახელმწიფო საბჭოში, ან სათათბიროში.

ჩვენ დღემდის ვერ შეგვიგნია ის, რომ ვერავინ ვერაფერს ვერ გვიშველის ჩვენ, თუ ჩვენ თითონ არ ვიფიქრებთ ჩვენს თავზედ: თვით ქვეყნის მმართველნი, რომლების დანიშნულება უნდა იყოს სუსტს და ძლიერს ერთნაირად სამართლიანად მოექცენ, მხოლოდ იმას აქცევენ ყურადღებას, ვინც თავის სიძლიერით ისე აყენებს საქმეს, რომ მისი დაჩაგვრა არ შეიძლება; ამის მაგალითებს ჩვენ ბევრს ვხვდებით ჩვენ ყოველ დღიურ ცხოვრებაში. ჩვენ უნდა შეურიგდეთ იმ აზრს, რომ ჩვენი ცხოვრების გარეშე არ არსებობს საშუალება ჩვენი ხსნისა. მწარე ცხოვრების გამოცდილებისაგან ის აზრი გამოვიტანე, რომ ჩვენ ეხლანდელ პირობებში არა თუ ვინმეს „წყალობის“, შებრალების და სამართლიანობის იმედი არ უნდა გვქონდეს, იმ ჩვენებურ საზოგადოებრივ დაწესებულებასაც ზურგი უნდა შევბქვიოთ, რომლის ბედ-იღბალი, კეთილ-დღეობა დამოკიდებულია ჩვენი ხალხის მოპირდაპირე-მოწინააღმდეგე ადამიანებისაგან. ორმოცი წელიწადია არსებობს ჩვენში ქალაქის თვით-მართველობა და სასტიკი მსჯელობით რო შევხედოთ, რა გაუკეთა მან ჩვენს ხალხს? რა დაწესებულება, რა საქმეა ისეთი დაარსებული, დაფუძნებული, რომ საშვრილიშვილო სახსოვრად, ხალხისათვის არსებითად საჭირო—სასარგებლოთ ითვლებოდეს: ჩვენმა საზოგადო მოღვაწეებმა იმ დაწესებულებაში, სადაც პოლიციის მოხელეებს გავლენა—მნიშვნელობა აქვთ, ფსიხიკით მოხელეობის თვისება: მორჩილება—თაყვანისცემა უნდა შეისისხლ-ხორცონ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ან უნდა საქმეს ავნონ, ან თვითონ დაიხარონ. ასეთია მმართველთა და მორჩილთა ურთიერთ დამოკიდებულების სავალდებულო წესი; ამის შეცვლა შეიძლება მხოლოდ ხანგრძლივი გონებრივი მუშაობა-მეცადინეობით და არა ერთბაშად, ერთი, ან ორი კერძო ადამიანის სურვილით. თუ გვინდა, რომ ჩვენი შრომა ნაყოფიერი იყოს და თანაც პირადი ღირსება: დამოუკიდებლობა, თავმოყვარეობა მცირეოდენად მაინც შევიწახოთ ამ წამხდარ დროში, საჭიროა თავისუფალ, თვით ცხოვრების არსებობისაგან გამოწვეულ საბრძოლველ ასპარეზზედ მოღვაწეობაში გამოვიჩინოთ შრომის უნარი და ნიჭი. აი, ერთად ერთი ასპარეზი, სადაც კერძო ადამიანის ძალ-ღონეს, მეცადინეობას შეიძლება ექნეს გასაღალი, ამ ჟამად არსებულ პირობებში არის სავაჭრო-სამრეწველო ნიადაგი. ყოველ-ღვე ხანას საერთო კაცობრიულ ცხოვრებაში თავის შესაფერი ხასიათი, მნიშვნელობა აქვს: როგორც საშუალო საუკუნოებში ადამიანის ან ერის მნიშვნელობა, ძალი, გავლენა დამოკიდებული იყო მიწათმფლობელობის ფეოდალურ წეს-რიგზედ, ისე ამ ჟამად ეხლანდელი კაცობრიობის ბედ-იღბალი ვაჭრობა-მრეწველობის ჩარხის ტრიალზედ არის დაფუძნებული. რა თქმა უნდა, 1910 წელს, ე. ი.

ჩვენ ისტორიაში შესამჩნევ ხანის 5 წლის განვლის შემდეგ საქირო არ არის იმის განმარტება, რომ ქართველები ან, თუ გინდ მთელი რუსეთი ვერ შესცვლის ერთბაშით მთელი კაცობრიობის ცხოვრების ჩარხის ტრიალის წესს; მხოლოდ უარყოფა იმის, რაც ცხოვრებისათვის აუცილებელ საქიროებად არის ცნობილი, არის ისეთივე წესი, როგორც დასუსტებულ ავანთყოფისაგან გადაქცევა ჯანის მოსამატებლად ექიმისაგან გამოწერილი წამალით. ასეთ ეხლანდელ დროში საანბანო ქეშმარიტებად მიმჩნეულ აზრებს ვქადავობდით ჩვენ 1905 წელსაც, მაგრამ მაშინ, რა თქმა უნდა, ყბად ასაღებ, სასაცილო საგნად იყო მიმჩნეული ასეთი „ხულიგანური“ მსჯელობა. მე სრულიადაც არ მინდა ვინმეს უსაყვედურო, ან შეეხო გაკვრითაც ჩემი წერილით, პირიქით ყოველივე, რაც მოხდა, უფრო მთელი ჩვენი ეხლანდელი ეგრედ წოდებული მოწინავე საზოგადოების—ინტელიგენციის ბრალია და არა რომელიმე ერთი ჯგუფის, ან პარტიის. ჩვენ მთელი უკანასკნელი ასი წელიწადი გვეძინა, სრულიად მოუშაღებელი ვიყავით ყოველივე ჩვენი ცხოვრებისაგან წამოყენებული კითხვებისათვის, მთელი ჩვენი ახალი თაობის და შეგნებული, განათლებული საზოგადოების აზროვნება ორიგინალურ—თავისებურ, ჩვენი ეროვნული თვისების შესაფერ ვარჯიშობას მოკლებული იყო: ჩვენი ხალხის საქიროება, მოთხოვნილება სხვანაირია და ჩვენი ცხოვრებისათვის მომზადება, აღზრდა, აზროვნება, შეხედულება სრულიად შეუფერებელია ჩვენ მშობლიურ ნიადაგისათვის: ყოველივე ჩვენგან შეძენილი ცოდნა შეუფერებელია ჩვენი ხალხის მოთხოვნილებასთან, ჩვენი ყოველ დღიური მოქმედება ეწინააღმდეგება ჩვენი ხალხის სულიერ თვისებას—ფსიხიკას, ამიტომაც ჩვენ დღემდის ვერ ვგრძნობთ იმას, რაც ჩვენ ხალხს აწუხებს, რაც მას უნდა, ჩვენ დღემდის ვერ დავხლოვებვართ ხალხს, წინააღმდეგ ხალხის საღი, კეთილი, მრთელი შეხედულება, გონივრული ცხოვრების დაკვირება ჩვენ გავრყვენი, წაბილწეთ ხალხისთვის უცხო, შეუფერებელ თეორეტიულ მოსაზრებანი; მაგრამ კმარა, ამაზედ სჯა-ბასის შორს წაგვიყვანს და ჩვენს პირდაპირ დღევანდელ საგანს ავსცდებით. მე მინდა ვსთქვა, რომ არსებითი საქიროებაა ამ ჟამად ჩვენი ხალხისათვის ვაქრობა-მრეწველობის საქმეების რიგიანად, ნორმალურად განვითარება.

არსად მთელ ქვეყნიერებაზე იმდენი შრომა, ენერჯია, მეცადინეობა სავაჭრო საგანზედ არ ეხარჯება კერძო ადამიანს, რამდენიც ჩვენებურქართველ ვაჭარს: არსად ევროპაში მცირეოდენად შეძლებული წვრილი ბურჟუა იმდენ დროს არ ანდომებს შვე მუშაობას, ნოქრობის მოვალეობის ასრულებას, როგორც ჩვენებური ვაჭარი: 12—14 საათის სამუშაო დღე მათთვის ჩვეულებრივი მოვლენაა და ისიც,

უმეტეს შემთხვევაში, დახშულ, მოუწყობელ, სიმრთელისათვის მავნე გარემოებაში; მიუხედავად ამისა არსად დედა-მიწაზედ ქართველ ვაჭარზედ ნაკლები მოვება არც ერთ წვრილ ფეხა ბურჟუას არ აქვს. რა არის ამის მიზეზი?

ნუ თუ ნიკი, გონიერება აკლია ჩვენს ხალხს? წინააღმდეგ, რამოდენიმე წლის ბეჯითი დაკვირვებისაგან გამოვიტანე ის აზრი, რომ ჩვენებური საქმის კაცებისთანა გამჭირახი, სწრაფ მოსაზრებიანი გონება, ცხოვრებაზედ ღრმა ფილოსოფიური დაკვირება და შედარებით პატიოსნება—ადამიანური ღირსება იშვიათი მოსაძებნია ევროპიულ ცხოვრებაში. მაშ რა უშლის ხელს ჩვენებურ „საქმის კაცებს“, რომ 12—14 საათის ყოველ-დღიურ თავისნებით სავალდებულოდ დადგენილ მუშაობის შედეგად ძლივს იმდენ ფულს აგროვეს, რომ დიდის გაკირვებით ცოლ-შვილს არჩენს და თავის მუდმივ არსებით მოთხოვნილებას იკმაყოფილებს? ეს უცნაური მოვლენა მხოლოდ მით აიხსნება, რომ ჩვენ ხალხს პატრონი არ ჰყავს: როგორც ობოლი ყმაწვილი, რა ნიქისა და გონების პატრონიც არ უნდა იყოს ის, ყოველთვის დაჩაგრულია უქირისუფლობის მიზეზით, ისე მთელ ერს და განსაკუთრებით კერძო წოდებას დაეტყუბა საერთო მზრუნველის, ზედამხედველის, კეთილ-განწყობილი დაწესებულების უქონლობა.

სადაც უნდა წავიდეს ჩვენებური ხოფლედი, ვაჭარი, მღვდელი, აზნაური, მუშა, ყოველგან რალაც უპატრონოდ გრძნობს თავს; არავინ შინაური, თანამგრძნობელი, შემწე არ სჩანს, ამიტომაც ყოველი წოდება და ყოველივე საქმე ჩვენში დაჩაგრულია, დაქვეითებული, დაღუპული. რაკი პოლიტიკური ჩვენი მდგომარეობის გამოკეთების შეჩაბებ ოცნებაც საშიშროა, მაინც იმ სფერაში გამოვიჩინოთ ჩვენი ხალხის პატრონობა, სადაც საზოგადოთ მოთვაწეობა არსებული კანონების მხრივაც აღძრძალული არ არის: ასეთია ერთად ერთი სავაჭრო სამრეწველო საქმეები და დაწესებულებანი. რა არის თავი და თავი მიზეზი იმისა, რომ ჩვენში სავაჭრო სამრეწველო საქმეები შეფერხებულია? მხოლოდ ის, რომ ჩვენებურებისათვის არ არსებობს არსად ისეთი საკრედიტო დაწესებულება, რომელიც ქართულ ვაჭრობა-მრეწველობის ზრდა-ვარჯიშობის საქმეს ხელს უწყობდეს, ეხმარებოდეს.

ნიკო თავდგირიძე.

(შემდეგი იქნება)

სატრფოვ-ყვავილო!

(მანგი)

— : —

სატრფოვ-ყვავილო!
 შენი მშვენიერება,
 როგორ გამოვსთქვა —
 ვინ შეგედრება? —
 დილით ცის-ნამი
 მკერდზე გეხვევა,
 გკოცნის, გიხუტებს,
 ცრემლად გეფრქვევა;
 ოქროს ფრთიანი,
 ანცი პეპულა
 შენს ლბილ ტუჩებზე
 ბაასობს ნელა:
 კორდით მომსკდარი
 წყარო-ოცნება
 შეგცინის, პირს გბანს,
 თავსა გვევლება!
 შენ კი ამაყად
 აკმევ სურნელსა,
 მაგრამ ვერავინ,
 ვერ გახლებს ხელსა
 ახ, თვალის ჩინო.
 შენი მოწყვეტა,
 რომელ მებაღეს
 ერგება ნეტა?!.

ი. გრიშაშვილი.

ბ ა ა ს ი

II.

დასჯას სსკი რთ.

სიღნაღსა და ლაგოდეხს შუა გაქიმულია შესანიშნავი სახელმწიფო აგარაკი ქიურის. თუ არ ვცდებით ამ აგარაკს უჭირავს 30.000 დესეტინა, ანუ 60.000 დლიური მიწა. როგორც ჰხედავთ, ქიურის თვისის სივრცით მთელს პატარა სამეფოს უდრის, ისეთებს, როგორც იყო ძველად პატარა პატარა რესპუბლიკები საბერძნეთში.

დიდ ველ-მინდვრიანი, ხოლო უტყეო ქიურის სწორედ ამ ქიურის აგარაკიდან იკვებებოდა ტყით. ქიურის ამ ტყეში რომ აუკრძალო შესვლა, დაიღუპება უკვლოდ და ღონიერი კუთხე საქართველოსი უდაბნოდ გადაიქცევა. რადგან ქიურის აგარაკი სასერვოტურთა ტყედ გახდა ქიურისათვის, ესე იგი კანონმა იცნა მათი უფლება ტყით სარგებლობისა განსაზღვრულ წესით, არავითარი შიში არ მოელოდა ქიურის, რომ ტყეს ჩამოგვართმევენო. მი-

დიოდა ასე საქმე ძველებურად, თანახმად ადათისა და კანონისა.

ამ ოთხიოდ-ხუთიოდე წლის წინად ვილაც არა მკითხვე მოამბეს შეშურდა მათი ბედი და დაებადა აზრი, რომ ქიურის როგორც სახელმწიფო ქონება კარგი ლუკმაო და დაუწყო გაშენება ახალ-ახალ სოფლებს. ქიურის გული გაუსკდა. საქმე ის კი არ არის, რომ რუსებს ასახლებდნენ, საქმე ის იყო, რომ ტყე ხელიდან მიდიოდა. რუსი დაიჭერდა ტყეს; თუ ნემენცი, სულ ერთი იყო. განა ქართველები რომ გამოქიმულიყვნენ ქიურაში, ქიურისელები პირს გადაუკოცნიდნენ ახალ-მოსულებს? სრულიად არა.

აღშფოთებული ქიურის ეცა მთავრობას, რას გვიშვრებით, ტყე საჩვენოა, სხვა კაცს რად უშვებო ტყეშიო. თუ ხელს არ აიღებთ, სამართლით მოგთხოვთ პასუხს და ზარალს გაზღვევინებთო. შედრკა თამამი მოხელეობა და დაუთმო ქიურისელობას, მხოლოდ ითხოვა, რადგან რამდენიმე სოფელი უკვე გაშენდა ქიურის ტყეში, აყრა და გადასახლება მოუხერხებულა და ერთი 5000 დესეტინა დაგვიტოვებო. ქიურის მოერიდა დავი-დარაბას და დაუთმო ხუთი ათასი დესეტინა; ოღონდ მომავალში ნუღარ გაბედავთ ქიურის შესვლასო,

ასე დასრულდა ეს დიდ მნიშვნელოვანი საქმე. ერმა უნარი გამოიჩინა და გაიმარჯვა.

სახელმწიფო ქიურის ზედ აკრავს თ. დ. ჩოლაყაშვილის ქიურა, ზომით 3500 დესეტინა. განათლებით აგრონომმა დიდი ამაგი დასდო მამულს. ამხანაგ აგრონომის დახმარებით გაიყვანა არხები, შეაკეთა ძველი წისქვილები, ააგო მშვენიერი სახლები საოჯახო და სამეურნეო მოწყობილობით და სხვა. გაჩაღდა თამბაქოს მოყვანა. მთელი ქიურის იკვებებოდა სხვათა შორის ამ მამულით. თამბაქოს მოსავალმა ძირიელ იმატა და აღმოჩნდა, რომ ტფილისის ფაბრიკანტები მუხრანის უჭერდნენ მეთამბაქოებს და თავის ნებაზე ათამაშებდნენ. რა ფასსაც იგინი იტყოდნენ, იმ ფასებში უნდა გაიყენათ თამბაქო. მაზანდა ტფილისში ყალიბდებოდა. გინდა თუ არა ამ მაზანდაზე უნდა გაყიდულიყო თამბაქო. სწორედ რომ იღუპებოდა ახლად გამოჩეკილი დარგი მეურნეობისა.

ბრძოლა იყო სუკრო ამ უხანაშობასთან და ჩოლაყაშვილ მაც იწყო ბრძოლა. ააგო უშველებელი ქვიტყირის საწყობნი და შიგ დაალაგა თვისი თამბაქო. აქვე მოზიდა ქიურის თამბაქო. უცდიდნენ რუსეთიდან მუშტარს, მაგრამ არავინ ეკარებოდა აუარებელ ქონებას და ერის სიმდიდრეს. ჩოლაყაშვილმა დააგირავა სახელმწიფო ბანკში თამბაქო, რომ მცირედი ნაწილი თამბაქოს ფასისა მაინც დაერიგებინა გაჭირვებულ ხალხისათვის, ვიდრე პირიან ფასებში გაიყიდებოდა თამბაქო. ვალად აღებულ იყო ხალხს დაურთვა და თვითონ რუსეთს წავიდა

მუშტრის საშოვნელად. მთელი რუსეთი „დაღარა“ ჩოლაყაშვილმა და ძლივს იშოვნა მუშტარი, მაგრამ ვაი ამ შოვნას. როსტოველ ფაბრიკანტმა კუმნარევიმა ისეთ ფასებში აიღო თამბაქო, რომ აღებული ფული ბანკის ვალსაც ვერ უხდებოდა.

დაიღუბა მშენიერი მეურნეობა. დავალიანებული ჩოლაყაშვილი იძულებული გახდა მიეყიდა ქიაურა საგლეხო ბანკისათვის. თვითონ დაინარჩუნა მხოლოდ რაღაც 200 დესეტინა, სახლი და წისქვილები.

დაიწყო ახალი ხანა ქიაურას მატეანეში, გაჩნდა ახალი სადავადარაბო საქმე. ვინ იყიდა ბანკიდან ჩოლაყაშვილისეულ ქიაურას, იგივე ქიზიყი, რომელიც წინად სარგებლობდა იქ ტყით, სახნავსათესით, საძოვრით და სათამბაქო ადგილებით, თუ სხვა ვინმე, სულ ერთია ვინც უნდა ყოფილიყო შორიდან მოსული: რუსი, ნემენცი, ქართველი, თუ სომეხი.

კეთილმყოფელის სიტყვა შეისმინეს და საყიდლად გაემზადა ოთხი სოფელი: ჯუგანნი, საქობო, ტიბაანი და მაშნაარი. დიდის წვალების და ვაივაგლახის შემდეგ საქმე გაიჩარხა და ეს ოთხი სოფელი მოურიგდა ბანკს. თვითოეული მათგანი იღებდა ნაწილს მამულისას, ხოლო ესე 800—900 დესეტინა ეძლეოდა მეზობელ რუსების სოფელს.

მაშნაარი მალე ხელიდან გასხლტა—თავი არა გვაქს ქიაურისა, ვერ შევალთო და ხელი აიღეს ყიდვაზედ, თუმცა-კი ყველაზე დიდად ამათ ექირვებაჲ მამული. დარჩა ტიბაანი, საქობო და ჯუგანნი. ამათ შეიტანეს ბე, რომელიც გამოიტანეს სამეურნეო თანხიდან.

გთხოვთ არ დაივიწყოთ, რომ ბე ჯიბიდან არ ამოულიათ, გამოიტანეს ხაზინიდან ის ფული, ნაწილნაწილ რომ გროვდებოდა. ეს ფული ჩვენებურ გლებობას დაკარგულად მიაჩნია და აგრე რიგად არ აფასებს, თუმცა-კი მისი პირდაპირი დანიშნულება სწორედ მამულის ყიდვაა.

ჯუგანმა როგორც იყო მოაწყო საქმე, ჩაიბარა ნაყიდი მამული და დანიშნა კამისია, რომელსაც დაავალა მოუაროს ნაყიდ მამულს, აძლიოს ბანკს ხვედრი სარგებელი და სხვა. საქობოელებს და ტიბაანელებს კი ღმერთი გაუწყრათ და იღრიალეს— აღარ გვინდა მამული, თავი არა გვაქს მოვლისა. საქობოს წარდგენილი აქვს ბედ 9000 მ. და ეს ამოღენა ფული დაიკარგება, თუ მართლა პატრონი და ლალა არ გაუჩნდა ამ გადარეულ სოფელს, რომელიც უნარს მარტო ღრიალით იჩენს.

ესლა დარჩენიათ ბნელ, გონება დაბნეულ ერის მოკეთებებს, რომ დაუყოვნებლივ ლალები ამოუჩინონ და დაუყენონ ტიბაანსა და საქობოს. იმას იძახიან, ვერ მოუვლით საერთო მამულს, შეეკამთ ერთმანეთს, მგლები ვართო, ვისაც მივანდობთ საერთო საქმის გამგეობას, დაგვლუბავსო. რაკი ასეთია

საქმის ვითარება, მეტი რა ჩარაა, საჭიროა ეხლავე ლალისა და აპეკუნის მიჩენა, ვიდრე ისწავლიან თავის მოვლას და პატრონობას.

ა. ფრონელი.

გატანჯული ლამე

(ს უ რ ა თ ი)

(გუძღვნი ფ. გოვიჩაიშვილს.)

ფერდობზე მოფენილს სოფელს №-ს, რომელიც ისეა ჩაფლულ-ჩამალული თოვლში, რომ გლეხის მოსახლეობას ძლივს გააჩვევს ადამიანი, მალლობიდან ამაყად და მედიდურად გადმოსცქერის უზარმაზარი ორ სართულიანი ქვიტკირის სახლი თავად ლევან მამულაძისა.

თავადის სახლი თავისი სიდიდით ისე ერჩევა გლეხების ჩაშავებულ, ჩაძველებულ ხის უბრალო შენობებში, როგორც გოლიათი ქანდრის კაცებში. ხოლო თავისი გარეგნობით—როგორც ზღაპრული ხელმწიფის გასათხოვარი ქალი თავის მონებსა და მოახლეებში.

შუალამეა. სოფელსა სძინავს. აქა-იქ ლამის სიცივეში ყრუდ მოისმა ზანტი ყეფა ძაღლისა, რომელიც შენობის ქვეშ საცოდავად მოკუნტულა, მთელი ტანით ცახცახებს და უფრო იმიტომ ჰყეფს, რომ სცივა და ძილი ვერ მოუხერხებია. ოჯახის დარაჯობა იმას მაინცა და მაინც ძალიან არ აწუხებს.

კარში მეტად ცივა, ჰყინავს, მოწმენდილ-მოკაშკაშებულ ციდან უგულო მთვარე და მოციმციმე ვარსკვლავები ცივად დაჰყურებენ თოვლით გაცივებულ დედამიწას და მათ შუა გამოჰყვდებულ ჰაერს თითქოს ხორცი შეუსხამს და სავნად ქცეულა, საამურად ტყიციანებს. ყველასა და ყველაფერს სუსხავს, აციებს, ჰყინავს.

სანთელი არსად არ ანთია. მხოლოდ მამულაძის ზედა-სართულის ერთ-ერთ ოთახიდან გამოსქუის სინათლე. ჩაწეული ლამაზარი მკრთალად ანათებს ოთახსა და ოთახის მოწყობილობას. კედელზე თავიდან ბოლომდის გრძელი, ფართო ხალია ჩამოკიდებული. ზედ მიკრულია უშველდებელი ირმის რქა. რქაზე აჩონჩხილია სხვა და სხვა იარაღი—ყანწები და სხვა. კედლის ძირში სდგას იმავე ხალით ვადაფარებული მოკლე, მაგრამ განიერი ხის ტახტი და ტახტზე გაშლილ ლოგინში წევს თვით ლევან მამულაძე—ემაწვილი, ჩასუქებული, ლამაზი სახის კაცი—და პირდაღებული სძინავს.

თავადის ოთახშიაც არც თუ ძალიან თბილა. ბუხარში შეშა მთლად ჩამწვარა და უკვე მიფერფლილა, მაგრამ ლევანი ყელამდე გახვეულია ორ სქელ შალის საბანში და თბილადა სძინავს, მაგრამ ადამიანი ვერ იტყვის, რომ ტბილად ეძინოს.

სიჩუმეში ნათლად გაისმის მისი მძიმე სუნთქვა და, ეტყობა, რაღაც აწუხებს, თავს რაღაცა კარგად ვერ გრძნობს, რადგან მოუსვენრად ბორგავს ლოგინში და მალ-მალ კისერს იგრძელებს, ტუჩებსა და პირს აცმაცუნებს. ეტყობა, აშკარად ეტყობა, რომ ნერწყვი გამოლევია პირში, ყელი ამომშრალი აქვს და ძილში ვერ გარკვეულა, რომ წყალი სწყურია და ეს გარემოება აწუხებს ისე მძლავრად, რომ სახეზე უზომო ტანჯვა აქვს აღბეჭდილი.

სძინავს ლევანს და სიზმრებსა ჰხედავს. ერთიერთმანეთზე უცნაური, რთული და გამოურკვეველი სურათები ეხატება მას ძილში, მხოლოდ ესაა, რომ რა ფორმისა და შინაარსისაც უნდა იყვეს მისი სიზმრები, ყველგან წყალი უპირველეს როლს თამაშობს, სიზმრების მთელი შინაარსი წყლის გარშემო ტრიალებს და ამ წყალს ლევანი ჰხედავს ხან მდინარის სახით, ხან მოჩუხჩუხე წყაროსი, ხან წვიმისა, ხან უბრალო და ჭურჭელსა, ჭიქაში და სხვა.

აგერ ლევანი როგორღაც და სადღაც მიადგა ერთ მშვენიერს წყაროს. ცივმა ანკარა, მოჩუხჩუხე წყალმა მოიტაცა ლევანის სული და გული და გაშმაგებით დაეწაფა მას. სვამს ლევანი მეტის მეტი სიამოვნებით და მეტად დიდხანს. მაგრამ სმას, წყურვილის დაკმაყოფილებას სამზღვარი არ უჩანს. აშკარად გრძნობს, რომ სვამს, წყალი რაკრაკით ჩადის ყელში, მაგრამ წყურვილი ვერ კვდება, კიდევ და კიდევ სწყურია, კიდევ და კიდევ სვამს და სვამს იმ დრომდე, სანამ სიზმარს სხვა სიზმარი არა სცვლის, სანამ გარემოება არ იცვლება და ახლა სხვა სახით არ ევლინება იგივე წყალი.

ლევანი გადმოტრიალდა მარცხენა გვერდზედ, ერთხელ კიდევ მოკუმა გაღებულ ბირი, ტუჩები ააცმაცუნა, შეინძრა და თვალები გაახილა.

უპირველეს ყოვლისა მას გაახსენდა ნანახი-სიზმრები და მიხვდა, რამაი იყო საქმე. აშკარა იყო, წყალი ძალზე სწყუროდა. გახურებული გული გა გრილებას თხოულობდა, ამომშრალი ხახა— სისველეს, ბირი — ნერწყვსა.

ლევანმა მძინარე თვალები მოავლო ოთახს და დანახა, რომ ოთახის ბოლოში, მაგიდას ქვეშ წყლის ლიტრა იდგა. ლიტრაში ნახევრად მეტი წყალი იდგა, ეს იცოდა ლევანმა და სახეზე სიამოვნების ნიავმა გადაურბინა: აი, ახლავ ადგება, მივა, აიღებს, მოიყუდებს ლიტრას და სიამოვნებით დალევს წყალს, მაგრამ... .. ადგომა იყო საჭირო და ეს გარემოება არ ესამოვნა ლევანს!

ლიტრა ორი საყენის სიშორეზე მაინც იდგა. ლევანი უნდა ამდგარიყო, ჩუსტებში ფეხი წაეყო, მხრებზე რაიმე თბილი წამოესხა და ლიტრასთან მისულიყო, ეს კი ადვილი საქმე არ იყო, მით უმეტეს, რომ ძალზე ეძინებოდა.

ამიტომ ლევანმა დასძლია თავს, მოხუჭე თვალები, მთელი თავისი არსებით მიეცა ძილს და ჰა-

ტარა ხანს უკან ოთახში კვლავ გაისმა ლევანის მძიმე სუნთქვა.

შულამე გადავიდა, მამალი მეორედ ყიოდა. ბუხარი მთლად გამოცივდა და ოთახში სიცივემ იმატა.

ლევანს სძინავს და კვლავ სიზმრებსა ჰხედავს.

აგერ ის ცურავს მდინარეში. ყელამდე წყალშია და ატივტივებული წყლის ზვირთებთან ერთად მიექანება ქვევით. ლევანი მეტის—მეტ სიამოვნებასა გრძნობს. წყალი ბევრია, ბევრი. ზვირთები საამურად შემოხვევია მთელ მისს სხეულს, გახარებულს გულს საამურად ეალერსებიან, უტკობენ და ტანჯულს სულს, მაგრამ, უცნაურია, ტანჯვა ტანჯვად რჩება, წყურვილი წყურვილად. მაინც. სწყურია წყალი, ვერ გამძღარა, სურვილი ვერ დაუკმაყოფილებია.

გავიდა რარი საათი. ლევანს კვლავ გაბოვლებია და კვლავ მოავლო თვალი ოთახს. ლიტრა ისევ თავის ადგილას იდგა და თავისი შინაარსით კვლავ იტაცებდა ლევანის სულსა და გულს.

არა, საჭირო იყო ადგომა და წყლის დაღევა, თორემ ვერ მოისვენებდა. ლევანმა მტკიცედ გადასწყვიტა—ამდგარიყო და ლიტრასთან მისულიყო, მაგრამ აგვიანებდა და ერთხელ კიდევ მიუვლო ყური გულში ატეხილ ბრძოლას: გაიმარჯვებდა წყურვილი თუ სიზარმაცე?

—უნდა ავდგე, უნდა—არწმუნებდა ის თავის თავს და ადგომას რომ ვერ ბედავდა, გულში ლანძღავდა მოსამსახურე დედაკაცს.

—სულ იმას ვეუბნები, იმ გამოჩერჩეტებულსა, წყალი თავით დამიდგას მეტქი, მაგრამ ვერ შევასმინე, ვერა და ვერა!

—მეტი ჯანი არ არის, უნდა ავდგე—განი-მეორა ერთხელ კიდევ ლევანმა და საბნიდან ტიტველა ფეხი გამოჰყო, უნდოდა მხრებიდანაც გადაეგდო საბანი, მაგრამ ფეხზე შესცივდა, საჩქაროდ შეჰყო ფეხი და საბანში უფრო ჩაიფუთნა.

—რა ცივა, ეს ოხერი!—სთქვა ლევანმა და იმის კვლევა-ძიებას შეუდგა, თუ რა სქამა წუხელი ისეთი, რომ ასე მოსწყურდა.

—ლობიომ მიყო, ნამდვილად ლობიომ, ბერი ვქამე, ყველიც მლაშე იყო,—ჰფიქრობდა ლევანი და ამ ფიქრში კვლავ ჩაეძინა.....

მესამედ რომ გამოვლინა, უკვე კარგა ხნის გათენებული იყო. ოთახში შემოსულიყო მოსამსახურე დედაკაცი და ბუხარში ცეცხლს ანთებდა. ლევანმა ლოგინში წამოიწია და ძლივს წაილულულა:

—მელანო, წყალი მომაწოდე.

დედაკაცი მივიდა, აიღო ლიტრა და მიაწოდა. თვალები არც კი გაუხელია ლევანს, გაშმაგებით სწვდა ლიტრას, მოიყუდა და პირიდან დიდხანს ველარ მოიშორა, ისე რომ დედაკაცმა გაკვირვებით

წარმოსთქვა—ქა, არ დამრჩვალა წყურვილითა!

ლევანმა როგორც იყო გაათავა წყლის სმა, ლიტრა დედაკაცს მიაჩეჩა ხელში და ბედნიერი, კმაყოფილი კედლისკენ გადაბრუნდა.

— მელანო—გამოიძახა ლევანმა საბნიდან—არ გამაღვიძოთ, წუხელი არ მძინებია, გესმის?

— მესმის, ბატონო!—უბასუხა მოსამსახურემ, ფეხ-აკრებით გავიდა ოთახიდან და კარები მაგრა გაიხურა.

სგ. ყიფიანი.

სარდაფში

(დასასრული *)

II

ცამეტის წლის წინათ, ასეთსავე ცივ ქარ-ბუქიან ღამეში ისევ ისე უჯდა დედაბერი იმავე ბუხარს. მაშინ უფრო ახალ-გაზღობ ეტყობოდა. გვერდით ეჯდა ექვსი წლის კობტა, თავისი ალალი შვილი. ისიც ნაფლეთებში გამოხვეული, ცალ თვალასავით მსუნავად ჩაპყურებდა ქვაბს. დედაბერი ბუზღუნებდა და კარს მისჩერებოდა. ვილაკამ დაარახუნა; კარი გაუღეს და ოთახში ჩამოვიდა, თედო გლახა—ოჯახის მამა და უფროსი. ზურგიდან ფრთხილად გადმოიღო ტომარა, იქაურობა მიათვლიერა, კარები დაკეტა, ტომარა გახსნა და ამოიყვანა ორი წლის გოგო, რომელსაც პირი ქუქყიანი ცხვირსახოცით ჰქონდა აკრული.

პირი აუხსნეს და გამოჩნდა ლამაზი მარგალიტა.

— კარგია, — სთქვა დედაკაცმა და დაუწყო ბავშვს სინჯვა, თითქოს დასაკლავი ბატკანიაო. რათ გინდრდა ასეთი სათუთი, მახინჯი ვინმე არ გვერჩინა? ეს ისეთი ლამაზია, რომ არავინ შეიბრალდებს.

— არა უშავს რა, თუ ლამაზია, დამახინჯება ხომ ადვილია. ერთი გახურებული შანთი სულ დაუღალავს ამ სახეს. — სთქვა გლახამ გულ გრილად და ცეცხლს მიუჯდა.

პატარა გოგო გაშეშებული იდგა, არც შიშს გამოსახავდა მისი ანგელოზური სახე და არც აღელვებას. ძალზედ იყო გაფითრებული, სიცივით კანკალეზდა და თვალ გაშტერებით ჩასტკეროდა ცეცხლსა.

— აქ დაჯექი, პატარავ, გათბი. საწყალი როგორ ვაციებულა. — გაისმა კოსტას ბავშვური, წკრი-ალა ხმა. მოჰკიდა ხელი, თავის სკამზე დასვა, ცალი მუხლით დაუჩოქა გვერდით და დაუწყო გაყო-ნულ ხელების სრესა.

— დაგიგვიანდა. — უთხრა კოლომა გლახას, წინ

ფეხ მოტეხილი სკამი დაუდგა და ზედ სუფრა გაუშალა.

— შენი სახელი? — მიუბრუნდა მარგალიტას. ბავშვმა რალაც წაირათ მოქუტა თვალეია.

— ლაპარაკი არ იცის. მარგალიტა დავარქვი.

— საიდან არის, ან როგორ მოახერხე?

— შორიდან არის, ორი დღეა ფეხით მოვიდ-ვარ ტყე-ტყე, გზათ სიარულს ვერიდებოდი... ჰი, როგორ მოახერხე!

— თედო ბიქს ბევრი რამ მოუხერხებია. ხომ გახსოვს, ამას წინად ბერძნებს რომ მოუყვანე ორი, ეს რალა ძნელი იქნებოდა? დიდი კაცისა იქნება... ყინულზე საცურაოდ გამოსულიყვენ... სულელ ზოსამსახურეს მარტო გაეშვა გზის პირას და თავად თავდაღმართზე ცურაობდა. ბინდის დრო იყო, ქი-შმიშით მოვიტყუილე. მენდო სულელი...

— ზოგი ბავშვი ყველას ეკარება. ვინც უნდა იყოს. — ჩაურთო კოლომა და კიდევ შეხედა ბავშვს.

— პირში მჩვარი ჩაუდე, ტომარაში ჩავადე, ეს ჩემი ფარაჯა წამოვასხი და გზას გამოუდექ. ორი დღის უქმელია.

ქალმა ხორცის ნაჭერი აიღო და მიაწოდა ბავშვს. ბავშვმა არ აიღო, კოსტამ ჩამოართვა დე-დას და თვითონ მიაწოდა. იმ დღიდან მარგალიტა დაერქვა პატარა უცნობს.

კოსტა მფარველ ანგელოზად გაუჩნდა. არ იქნა, ტირილით ოავი მოიკლა და ხელიც არ ახლე-ბინა გულ-ქვა მშობლებს, რომ არ დავმახინჯები-ნათ იგი. დიდი დრო გავიდა მას შემდეგ, ბევრი ისეთი ყმაწვილი მივიდა ამ უცნაურს ოჯახში. ზოგი საღ გაეყიდნა. ზოგიც გარდაიცვალა. მარგალიტა კი დარჩა პატარა მაწანწალად, ჩამოგლეჯილ მათხოვ-რად. ისიც იზრდებოდა და კოსტაც. მთელი დღეო-ბით ერთად დახეტიალობდნენ ქუჩიდან ქუჩაში, ხან რას მისჩერებოდნენ, ხან რას. უფრო ხშირად თამაშობდნენ, ვიდრე მათხოვრობდნენ. კოსტას დიდ ხანს აღარ უვლია, როგორღაც ეზიზღებოდა ეს ხე-ლობა. არც თუ მარგალიტას იზიდავდა, მაგრამ რა ექნა, ის ხომ მონა იყო, მონა თავ დაუხსნელი, რომელსაც დედაბერის ერთი შებღვერა შიშის ზარს სცემდა. კოსტა შვილი იყო, იმას ანებივრებდა და სხვების ნაშოვარს იმას აქმევდა. კოსტა დადიო-და ქალაქის უსაქმურებში და თვითონაც გასალახან-და. ბოლოს მამა მოუყვდა, მოწყალე გულის და თან მკვირცხლი გონების პატრონი ბავშობიდანვე დაკვირვებით უყურებდა ცხოვრებას, შემდეგ გაი-წო ისეთი რიგიანი ხალხიც როგორც იყო მეჩქემე აკოფა. ბევრი რამ და სასარგებლო გაიგონა და შეითვისა იმ პატიოსან მშრომელ კაცი-საგან. თანდათან შესძულდა მათი ცხოვრების პირო-ბები და ბოლოს გადასწვიტა კიდევ პატიოსან შრომის გზაზე დამდგარიყო. უყვარდა მარგალიტა? ძნელი იყო ამის თქმა. ბავშურ მეგობრობის ხანამ

*) იხ. საქართველოს მოამბე № 12.

რომ გაირა, ერთმანეთს დაშორდნენ სულიერათ და სხვანაირათ დაუწყეს ცქერა ერთმანეთს. მარგალიტას ყურამდის მიხწეული იყო, რომ ძმა კოსტა ნათესავი არ იყო იმისი. ახალგაზრდა, ლამაზმავაჟის სიახლოვემ რაღაც გავლენა იქონია იმაზე და მადლიანი სინათლე გაუშუქა გულში... საღამოობით თავის და უნებურათ აღრე მოეშურებოდა სახლში, რაღაც იზიდავდა, რაღაც გულის გამართობელი ეგულებოდა. კოსტა კი სხვა ნაირად განიცილდა ამ გრძნობას... ხშირად შეუმჩნევლად დასდევდა უკან, თვალს ადევნებდა ყოველ მის ნაბიჯს, რაღაც ეჭვი უღრღნიდა გულს და თუ ვინმე კაცთაგანი ღმობიერათ შეხედავდა ლამაზ მათხოვარის, კოსტას სიბრაზეს საზღვარი არ ჰქონდა, გულში იხვევდა, სიტყვით არას ეუბნებოდა, საღამოობით, როცა შინ იყვნენ, წარბ შეკრული უყურებდა და მრისხანე იყო. მარგალიტას ნელ-ნელა იპყრობდა შიში და მორიდება და ბოლოს თითქო გულიც გაუცივდა.

III

ცალ თვალამ მართალი უთხრა დედაბერს. იმან საღამო ხანს მარგალიტა ერთ დიდ ეზოში ნახა. იგი გაეჩერებინა კიბესთან ვიღაც ახალ-გაზრდა ქალს და დაყვავებით ელაპარაკებოდა. ქალს ოცის წლის ქაბუკი ედგა გვერდით, სტუდენტის ტანისამოსში გამოწყობილი. სიბრაღულით მისჩერებოდა ნახევრად შიშველ ტიტველ მარგალიტას და ყურს უგდებდა მათ ლაპარაკს.

— გიორგი! დედას უთხარი, ჩემი ნაცვამი ნაცრის ფერი კურტკა და კალოშები მოგცეს, უნდა მივცე, ცოდაო, — უთხრა ქალმა. ვაჟი ოთახში შევიდა, ცოტა ხნის შემდეგ გამოვიდა და გამოიტინა რაც დაავალეს. თმა გათეთრებულმა ქალმაც გამოჰყუო თავი კარებიდან, მათხოვრისთვის არც შეუხედავს. ისევ შეიხურა კარი და შევიდა სახლში.

— მაშე ვგრე ქენი, ჩემო კარგო! წადი, მოიტანე ის რაღაც ნივთი გაქვს, რადგან ვგრე ძვირფასია შენთვის და მოდი, ჩვენ გასწავლით და ჯამაგირსაც მოგცემთ. შენი მათხოვრობა განა შეიძლება?

— მოვალ, მოვალ, უსათუოდ მოვალ, — სთქვა აღელვებულმა მარგალიტამ და მადლობის თქმა ვერც კი მოახერხა.

— ამელამვე მოვალ, აღარ მინდა იქ დგომა. — უკან დახევით ჩავიდა კიბეზედ, ერთი კიდევ მოიხედა და ღიმილით შეხედა ახალგაზრდებს.

— საკვირველია. კაცი კაცს როგორ დაემგზავსება! თითქო შენა გგავს ეს მათხოვარი, სთქვა ქალმა და შეხედა ძმას.

— მეც ვგრე მომეჩვენა, თითქოს შენცა გგავს. რომ გიყურებდით, შენი და იმის თმა ერთი და იგივე იყო, — უთხრა დაფიქრებით ძმამ.

მარგალიტას რაღაც მოუვიდა, რაღაცამ გააბრუა, გული ნეტარებით უცემდა. თავის სიცოცხლეში პირველათ გაიგონა ტკბილი სიტყვა, დაყვავება პირველად იგრძნო, რომ შეიბრაღეს და ქვეყანაზე გულ კეთილი ხალხიც ყოფილა. კოსტასაც ხომ ვებრაღებოდი წინათ, მაგრამ მერე შეიცვალა, თავის დედას დაემზგავსა. ან კი როგორ არ წავედი ამდენ ხანს იმ სახლიდან... ეხლა უსათუოდ წამოვალ. რა კარგები არიან, თავის დღეში არ მოეშორდები მაგათ... ყველაფერს უამბობ, რაც მინახავს... ჩემი მედალიონი როგორ ჩავიგდო ხელში?., სკივრში აქვს დეიდას... ჯამაგირს მოგცემთო... რის ჯამაგირი! ის რათ ეღირება, ესე რომ არ ვიწანწალებ. იმ ხარაზმა რომ მითხრა დღეს, იმუშავეო, რასაკვირველია, წავალ, ეხლავ გამოვბრუნდები. კოსტა. ის რომ სახლში იყო? რომ არ გამომიშვას... — ქალი შედგა, შეფიქრდა.. არა, იმას ვეჯავრები კიდევ... გაეხარებდა კიდევ, თუ წავალ... ის სტუდენტი? რა კარგი იყო, როგორ სიბრაღულით მიყურებდა. — მარგალიტას ტვინი ერეოდა. ფიქრები ქარივით დაუქროდნენ გონებაში. ათას რასმეს ფიქრობდა, ოცნებობდა და მომავალ ცხოვრების-გეგმას აწყობდა. თოვლიკი სულ მოდიოდა დაუსრულებლივ და თეთრს ბადეს ახვევდა მაწანწალას შავსა და აწეწილ თმებს. ქუჩებში ხალხი ირეოდა. მარგალიტა ვერავის ამჩნევდა და თავის გზით მიეშურებოდა... ფიქრებით გატაცებულს არც გაუგია, როგორ დაარახუნა კარი, როგორ ჩავიდა სარდაფში. მხოლოდ მაშინ გამოერკვა, როცა კოსტას ხელი იგრძნო თავის მკლავზე, ეუცხოვა და უკან დაიხია...

— სად დადიხარ, სად დაეთრევი!.. მე-კი არ მინდოდა? ფული რა იშოვე?.. — სეტყვასავით ზედიზედ დააყარა დედაბერმა...

— არაფერიც არ მიშოვია, მიეღივარ კიდევ... ჩემი მედალიონი მომეცით... ის ხომ ჩემია, ჩემი სახეა.

— ვინ გითხრა?

— მე გავიგონე, როცა ლაპარაკობდით, თქვენ გეგონათ მემჩინა... მომეცით, უნდა წავიდე... — სთქვა უფრო გაბედვით.

— სად, სად მიდიხარ? — ნელა ჰკითხა კოსტამ და დააშტერდა.

— ადგილი ვიშოვე ბატონებთან...

— აჰაა... ქალბატონს დამისხედეთ!.. — დაიძახა დედაკაცმა.

— ნუ ყვირი, შენი ხელქვეითი აღარა ვარ. ძალიან შევსცდი, რომ დღემდისაც არ წავედი.

— მარგალიტა, დედიჩემისა ყვირილს ყურს ნუ უგდებ, სად უნდა წახვიდე? ვერსად ვერ გაგვიშვებ, — და მოჰკიდა მკლავში ხელი, რომ ბუხართან მიეყვანა...

— არა, უნდა წავიდე. — ნელა გამოეცალა ხე-

ლიდან.— მომწყინდა ამდენი ხეტიალი, დავილაღე... ყველა დამკინის, ყველა მასხარად მიგდებს, სამათხოვრო რა გკისრო... მეც აღარ შემიძლია, დღეს მადლიანი ხალხი გამიჩნდა... დავბირდი, უნდა წავიდე. თქვენი შვილი მაინც ხომ არა ვარ.

— ხმაში ათრთოლება დაეტყო...

— მარგო!.. გათავდა, დღეიდან ბოლო ეღება შენს ტანჯვას, აღარც დედა ჩემი ივლის, არც ცალ თვალა, არც მუნჯი. მე, მხოლოდ მე ვიმუშავებ, ყველას გაცხოვრებთ, ჩემის ოფლით შეგინახავთ... ხვალღიდან ვიწყებ მუშაობას... ჩემო მარგალიტა, ჩემო სიცოცხლე!.. მაპატიე, რაც დაგტანჯე. ჩვენ ხომ ერთად გავიზარდეთ, ხომ ისე გვიყვარდა ერთმანეთი.

— იმათ დავბირდი...— დაილაპარაკა მარგალიტამ და დახეულ შალს გრეხა დაუწყა.

— არ შემიძლიან... შენ ჩემი უნდა იყო, ვერსად ვერ გაგიშვებ— დაიძახა კოსტამ. ქალმა თავი ასწია. მათი თვალები შეხვდნენ ერთმანეთს.

გაპქრა ის სიმკაცრე, ის სიანჩხლე, რომელსაც წინად ხედავდა კოსტას თვალებში. ეს ის თვალები აღარ არის... არც ის ხმა... რა თმა ჰქონია დღეის მეტად არ დაუნახავს... რა ვაქცაცია... საღაგექვევი იმის ძალას...— გაიფიქრა მარგალიტამ.

— მარგალიტა!— კიდევ მოესმა მოსიყვარულე ხმა.

— ჰა!...— შეკრთა. გული აუტგერდა, ტანი აუთრთოლდა, აკანკალდა, გაბრუვდა...— ნუ თუ ვსცდებოდი?— ნუ თუ უყვარდი?..

მარგალიტა, მაშ მიდიხარ? თავს მანებებ?—

არა... დავრჩებ... ვრჩები.— ოდნავ წაიჩურჩულა მთრთოლვარე ტუჩებით.

— ჩემი ცოლი გახდები?

ჰო...

— ჩემო მარგო, მარგალიტა! კოსტამ გაშალა ხელები, არავის არ დაეირიდა, ხელი მოხვია და გულში ჩაიკრა აკანკალებული მარგალიტა.

მეორე დღეს დილით ადრე მხოლოდ კოსტამ ამოაღო სარდაფის კარები, თავის-მეგობარ იაკოფს შეუარა და შეატყობინა თავის ამბავი. ერთი საათის შემდეგ ზურგზე წამოიკიდა წყლის „ბოჭკა“ და ყველას დაასწრო კრანთან მისვლა.

შუადღისას სუსტათ გამოანათა ზამთრის მიბნედილმა მზემ. დედა მიწაზედ დაფენილ თეთრ ზეწარს პირი შეუკრა ყინვამ და ვერცხლსავით ლაპლაპი დაწყებინა. დღისით ყოველთვის ჩაკეტილი სარდაფის კარი პირველად გაიღო და იქაც პირველათ შეიჭრა ზამთრის მზე, რომელმაც კიბეზედ მჯდომ დედაბერს ზურგი გაუთბო და სარდაფში მოფუსფუსე მარგალიტას მომავალ ცხოვრების იმედი გაუღვივა.

მარიამ გარიყული.

ბ-ნ ივ. ჯავახიშვილის ლექციები

ქართულ საისტორიო მწერლობაზე.

13, 14, 15 და 16 ამ თვეს ბ-ნმა ივანე ჯავახიშვილმა წაიკითხა, რასაკერვლია, ქართულად, ფრიად საინტერესო ლექციები ქართულ საისტორიო მწერლობაზედ და მაშინდელ საზოგადოებრივ აზრის მიმდინარეობაზედ, რამდენადაც ეს მიმდინარეობა სჩანს ამ საისტორიო მწერლობიდან. ლექციების მთავარი ღირსება იყო—სიუხვე ცნობათა და მათი კრიტიკა, მერმე კიდევ მოხერხებული კონცენტრაცია აუარებელ მასალისა, რითაც ბ-ნ. ივ. ჯავახიშვილი მართლაც განირჩევა ჩვეულებრივ პროფესორთაგან. ოთხ ლექციაში ისეთნაირად გაცნობა მთელი ამ აუარებელი მასალისა, მისი დახასიათება და კრიტიკა ისე, რომ არც ერთი მნიშვნელოვანი წვრილმანიც არ იქმნას გამოტოვებული, ძლიერ ძნელი საქმეა და ყველა პროფესორს არ შეუძლია.

აი შინაარსი ამ ლექციებისა.

საისტორიო მწერლობა, ბ-ნ ივ. ჯავახიშვილის აზრით, აღბად უნდა არსებულიყო წარმართობის დროსაც, მაგრამ იგი დღეს საუბედუროდ დაკარგულია. ამაში ქრისტიანობას დიდი ბრალი უნდა ედებოდეს, რადგანაც პირველი ქრისტიანები საშინელი ფანატიკოსები იყვნენ და უღმომბელად ეპყრობოდნენ საწარმართო ყოველ ნაშთსა, განსაკუთრებით მწერლობასა, თუ სადმე ხელთ მოიგდებდნენ. ამიტომაც პირველი საისტორიო მწერლობა მარტო საეკლესიო ხასიათისაა და შეეხება მარტვილობასა, მოწამეთა და წმინდანთა ცხოვრებასა. განა მარტო საქართველოში ვამჩნევთ ამ მოვლენას. ყველა საქრისტიანო ქვეყანაში დაქვეითდა საზოგადოდ მწერლობა პირველ ქრისტიანობის დროსა, და განსაკუთრებით საისტორიო მწერლობა. თვით საბერძნეთში ისეთნაირად დაქვეითდა საისტორიო მწერლობა, რომ შედარებით ძველ ბერძენთა წარმართობის ხანის კლასიკურ მწერლობასთან პირდაპირ არარაობა იყო. იგი მატრიანის ხარისხამდე ჩამოკვეითდა. იქაც მარტვილთა ცხოვრება გახდა საისტორიო მწერლობის ნიშნულად. თუ დიდი კლასიკური მწერლობა ბერძენთა ასე დაქვეითდა, საქართველოში რაღა იქნებოდა, სადაც თვით არსებობა საწარმართო მწერლობისა ჯერ ფაქტი არ არის.

საქართველოშიაც საისტორიო მწერლობა წმინდანთა და მარტვილთა ცხოვრების აღწერიდან წარმოსდგა. ამას ამტკიცებს თვით ძველი სახელწოდება ისტორიულ ნაწარმოებთა— „ცხოვრება“, რომელიც სახელწოდება იყო რომელიმე წმინდანის „ცხოვრებისა“ და მხოლოდ შემდეგ ნიშნავდა ნამდვილ ისტორიულ ნაწარმოებს, — როგორც მაგალითად „ქართლის ცხოვრება“, „აბზაზთა ცხოვრება“, „სომეხთა ცხოვრება“ და სხვა.

ეს ცხოვრებანი წმინდანთა იწერებოდნენ ან

ქადაგების სახით მარტვილობის წლის წირვის დროს წარმოსთქმელად, ან და ეპისტოლეს სახით. დროთა ვითარებაში სხვა და სხვა გადაწყვეტილები სრულიად ამახინჯებდნენ ხოლო ამ ნაწარმოებთა იმ მიმართულებების თანახმად, რომელიც გაბატონებული იყო საზოგადოებაში ან კერძოდ სარწმუნოებაში, — ავსებდნენ უმეტეს ნაწილად სასწაულ მოქმედებათა მოთხოვნილობითა და ამახინჯებდნენ სწორ ისტორიულ ცნობებს. ამიტომაც ეხლა უმეტეს ნაწილს ამ ნაწარმოებთა მეცნიერებისათვის არავითარი მნიშვნელობა აღარა აქვს. დღეს კი მხოლოდ რამოდენიმე ასეთი უძველესი ნაშთი გვაქვს — ზოგი ხელ-შეუხებელი და ზოგიც დამახინჯებული. ესენი არიან: 1) მარტვილობა წმ. შუშანიკის მეხუთე საუკუნეში დაწერილი, შუშანიკს მოძღვრის იაკობ ხუცესისაგან; 2) ათკამეტა ასსურელ მამათა ცხოვრება, რომლის უძველესი დედანი დაკარგულია, არსებული კი გადაამახინჯებული. უეჭველია, რომ ძველი დედანი აღმოჩნდეს, იქ მრავალი ძვირფასი ცნობა მოიპოვება, 3) ცხოვრება ევსტათე მცხეთელისა, მეექვსე საუკუნის ნაშთი (დაბეჭდილია საბინინის „საქართველოს სამოთხეში“ დიდის ნაკლითა); 4) „ცხრათა ძმათა კოლაელთა ცხოვრება“, გამოცემულია პრ. მარის მიერ, მაგრამ საუბედუროდ უთარილოდ მოაღწია ჩვენამდის.

ყველა ამ საისტორიო ნაწარმოებში ჩვენ შეგვიძლია მრავალი ცნობა ვპოვათ, მაგრამ მათ მაინც არა აქვს ისეთი მნიშვნელობა, როგორც იმ დროინდელ მწერალთა ნაწარმოებს, როდესაც ჩვენი ეროვნული მიმართულება ისახებოდა და ვითარდებოდა.

პირველი მწერალი, ჩვენ რომ ვიცით, ასეთის ეროვნულის მიმართულების წარმომადგენელი, არის იოანე საბანის ძე, მერვე საუკუნის მოღვაწე. მას ეკუთვნის „მარტვილობა აბო თბილელისა“. მაგრამ იგი მარტო აბოს ცხოვრების და მოწამეობის აღწერით კი არ დაკმაყოფილდა, არამედ თვით აბოს განსაკუთრებულ პირობებში ცხოვრებას აქცევდა უმთავრესად ყურადღებასა. აბო შთამომავლობით არაბი იყო, მაგრამ განუღვა მამადიანობას, მიემხრო ქართლის ერისთავს ნერსეს და მიიღო ქრისტიანობა, — მაშასადამე მაშინდელ დროის მიხედვით გაქართველდა. მან მარტვილობაც განიცადა. იოანე საბანის ძისათვის თვით ეს მოვლენაა საინტერესო და ღირსშესანიშნავი. მას საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს. იგი მოასწავებდა ქართულ საზოგადოებრივობის, ქართულ ეკლესიის სიძლიერესა. აბო, ტომით არაბი, საქართველოში არაბთა ბატონობის დროს ქრისტიანდება და ქართველდება, — მოწამეობის გვირგვინს იღვამს, — მაშასადამე საქართველოს ეკლესიაც და ეროვნული ქრისტიანობაც დიდის სიძლიერითა და ღირსებით ყოფილან აღსავსედა მარტო ბერძენთა ეკლესიის პრივილეგია არა ყოფილა

ეს სილიადე. იოანე საბანისძე ამიტომაც ავალებს ქართულ ეკლესიას ამიერიდან თავის წმინდანებსაც ჯეროვანი პატივი სცეს და მარტო ბიზანტიისას არ მოაქციოს ყურადღება. თუ საქართველოში წინად ბერძენთა მოწამეებს უფრო მეტს პატივსა სცემდნენ, ვიდრე ეროვნულთ, ეს იმიტომ რომ საზოგადოდ უცხოს მეტი პატივისცემა აქვს ხოლო, ვიდრე შინაურსა, მაგრამ აბო ხომ უცხოელი იყო და ქართველობა მიიღო? — მაშასადამე ქართველ ეკლესიასაც ისეთივე პატივი ეკუთვნის, როგორც ბერძენთა ან სხვათაო. — ერთი სიტყვით იოანე საბანისძე ეროვნული მიმართულების წარმომადგენელი იყო მერვე საუკუნეში. და რადგანაც ამ მიმართულების განმტკიცების დროს მსჯელობა უნდა და არა მარტო ცხოვრების აღწერა, იოანე საბანის ძეც სისტემატიურად სწერდა, ლოლიკურად მსჯელობდა და არა მარტო აღწერდა.

ეს ეროვნული მიმართულება მით უფრო ღირს შესანიშნავი იყო საქართველოში, რომ ქრისტიანობას თავიდანვე კოსმოპოლიტური ხასიათი ჰქონდა და ეროვნება მისთვის არას მოასწავებდა. მაგრამ თან და თან ყველა საქრისტიანო საზოგადოება სცილობდა ქრისტიანობა თვის სოციალურ წრესთან შეეგუებოდა და ამგვარად იგი ეროვნულად გარდაექცია. იოანე საბანის ძეც საქართველოში ამ მოძრაობის წარმომადგენელი იყო მერვე საუკუნეში, და ითვალისწინებდა რა თანამედროვე პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ მდგომარეობას, ეკლესიის სიძლიერეს, იგი დაასკვნინდა ქართულ ეროვნულ ქრისტიანობის შექმნის კანონიერებასაც. აბო თბილელის ცხოვრება შეიძლება, მხოლოდ მაგალითი, საარგუმენტო მასალა იყო მისთვის.

როგორც ვიცით, მეშვიდე საუკუნეში განხეთქილება მოხდა ქართველ და სომხის ეკლესიათა შორის, და ამ განხეთქილებას ედ აღმოცენდა პაექრობა, ანუ პოლემიკა სომეხ და ქართველ მაშინდელ მწერალთა შორის. პაექრობა იყო როგორც ისტორიულის, ისე დოგმატიურის ხასიათისა. პაექრობა ისტორიულ ნიადაგზედ შეეხებოდა ქრისტიანობის გავრცელებას საქართველოში და სომხეთში, დოგმატიურ ნიადაგზედ პაექრობა კი — მრწამსებს, რადგანაც ქალკიდონის კრების შემდეგ სომხები ანტიქალკიდონელები გახდნენ, ქართველები კი მიემხრენ ქალკიდონის კრების დადგენილებათა.

პაექრობა დიდხანს გაგრძელდა, თითქმის მეთორმეტე საუკუნემდე. პირველი პაექრობა მოხდა ქართველ კათალიკოზ კირიონისა და სომეხთა კათალიკოზ აბრაამის შორის. აქ კირიონ კათალიკოზი უფრო თავს იცავდა, ვიდრე იერში მიჰქონდა. აბრაამ კათალიკოზი კი იერით მიდიოდა. ეს უკანასკნელი სწამებდა ქართველობას მართმადიდებლობის ლალატსა და სომხები მართლებად განოჰყავდა ყოველისფერში.

მაგრამ შემდეგ როლები შესცვალეს სომხებმა და ქართველებმა და არსენი ქართველთა ქათალიკოზი უკვე იერიშით გადავიდა სომხების წინააღმდეგ.

წინად, როდესაც მიზანი სომეხთა და ქართველთა ეკლესიის ერთობა იყო, არ აქცევდნენ ყურადღებას იმ ცნობებს, თუ ვინ გაავრცელა პირველად საქართველოში ქრისტიანობა. ამიტომაც წმ. ნინოს შესახებ კირიონ ქათალიკოზი არას ამბობს. წმ. ნინოს მოღვაწეობა საქართველოში არ იყო მისთვის უმძიმესი არგუმენტი საქართველოს ეკლესიის სიმართლისა. მაგრამ შემდგომად განხეთქილებისა საქირო შეიქმნა გამოჩვენება, თუ როდის და როგორ მიიღეს ქართველებმა და სომხებმა მართლმადიდებლობა, ან ვისგან, — აგრეთვე, თუ როდის და როგორ მოხდა განხეთქილება მათ შორის. მაშინდელ დროში რომელიმე მოციქულის ქადაგებას თუ დაამტკიცებდნენ, ეს უდიდესი არგუმენტი იყო რომელიმე ერის ეკლესიის სიმართლისა და დამოუკიდებლობისა. ან თუ მოციქული არ იყო, განგებ შეთხზავდნენ ხოლმე მოციქულების მოსვლისა და ქადაგების ისტორიას, როგორც ანდრია პირველწოდებულის აფხაზეთში ქადაგება იყო გამოგონილი. თუ მოციქულს არა, აგრეთვე მოციქულთა სწორს მქადაგებელს აწერდნენ ეკლესიის დაარსების როლსა, სამშობლო ეკლესიის დამოუკიდებლობის უფლებას ამაზედ ამყარებდნენ, და ამ ეროვნული მიმართულების თანახმად გადააკეთებდნენ ხოლმე მის ცხოვრებასაც.

და თუ წინად კირიონისა და აბრაამის პოლემიკაში პირველი არც ანდრია მოციქულს იხსენიებდა და არც წმ. ნინოსა, რადგანაც მიზანი სომეხ და ქართველ ეკლესიის ერთობისა ჯერ სრულიად არ გამქრალიყო, შემდეგ, რაც დამოუკიდებულება გამოწვევა ხომეხთა და ქართველთა შორის, როდესაც მიზანი უკვე ერთობა კი აღარ იყო, არამედ დამოუკიდებლობა სამშობლო ეკლესიისა, — არსენი ქათალიკოზი სწერს თხზულებას „განყოფისათვის ქართლის და სომხეთისა“, და სომეხი უხტნესი კი თვის „ისტორიას“, სადაც იგინი ურთი-ერთს აბრალებენ ყოველისფერსა და იცავენ თავიანთ ეკლესიათა სიმართლესა და დამოუკიდებლობას. მაგრამ არც ერთი და არც მეორე არ არის საისტორიო ნაწარმოები, არამედ საპოლემიკო. მაინც კიდევ იმითია შესანიშნავი, მაგალითად, არსენის თხზულება, რომ იგი აქ პირდაპირ ამტყუნებს სომხებს, რომ მათ უღალატეს მართლმადიდებლობას: გრიგოლ განმანათლებელი იყო ბერძენი, მან ბერძნული ქრისტიანობა გაავრცელა სომხეთში, დასტოვა ანდერძი სომხებს მუდამ ერთობა ჰქონოდათ ბერძნების ეკლესიასთან, მაშასადამე ამ ანდერძის ძალით სომხებს უფლება არა ჰქონდათ არ დამორჩილებოდნენ ქალკედონის დადგენილებათა, და თუ არ დაემორჩილ-

ნენ, მაშასადამე მოლაღატენი არიან გრიგოლის ანდერძისა და მართლმადიდებლობისაკაო.

B.

(შემდეგი იქნება)

ფინლანდია

III *)

„ფინლანდია შეადგენს განუყოფელ ნაწილს რუსეთისას“, ამბობს მეორე მუსლი ძირითადი კანონებისა. ეს აგრე და აგრე უნდა იყოს. ფილიპინების სულეკრულებასში ფინლანდია აღიარებულია, როგორც ნაწილი რუსეთისა. ეს საქრთველისათვის იქნა იმის საბუთია, რომ საქრთველისათვის განწყობილებაში ფინლანდას არა აქვს თავისი განსაკუთრებული ადგილი. იმას ნება არა აქვს იუფლის თავისი წარმომადგენელი უცხო ქვეყნებში და დაიცვას თავისი ინტერესები რუსეთისგან დამოუკიდებლად. საქრთველისათვის წარმომადგენლობა რუსეთის სულთან და კაცობრიობის თავისთავადი ზოლიტაგურად ფინლანდია არა სჩანს როგორც ერთგული ინდივიდი.

ამ ზემო მოყვანილი მოსაზრებით წუდება ის საკითხი, თუ რას წარმოადგენს ფინლანდია: თავისუფალი სხელმწიფოა იგი, თუ უბრალო ბრავინცია? ფინლანდია არ არის თავისუფალი სხელმწიფო, მაგრამ არც უბრალო ბრავინცია უნდა ჩათვალოს. იგი მოყვებულია სუვერენიტეტს, მაგრამ აქვს თავისი საზღვარი, განსაკუთრებით კანონმდებლობა და მართლმადიდებლობა, თავისი ავტონომია.

გაშლეთ რუსეთის რუქა და მის ჩრდილოეთ-დასავლეთში დაინახეთ ფინლანდას აშკარად ამოხსულს. იმას აქვს თავისი ზოლიტაგურ-კანონმდებლობა საზღვარი. ამ საზღვრის აქედ — რუსეთია, იქით — ფინლანდია. ეს არი ქვეყანა სულ სხვა და სხვა, სხვა წეს და ჩვეულების, სხვა ენის და სწავლებისა, სხვა ერის და წეს-წყობილებისა. ეს საზღვარი სხვათა შორის სადამოუკიდებლობისა: ზოგიერთი ნაწარმოები რუსეთისა უბრალოდ ვერ შედის ფინლანდიაში, და ზირაქით, ზოგი ნაწარმოები ფინლანდიის ვერ შედის რუსეთში დადებული ბაჟის გადახდად. ვისაც ცოტად მანც უსწავლია ზოლიტაგური კანონია, ის ადვილად მიხვდება, თუ რა დადი მნიშვნელობა აქვს სადამოუკიდებლობისა სხელმწიფოს და მუდამ ნიშნების ასადრძინებლად და საზოგადო და კანონმდებლობის წინსვლადობისათვის. ფინლანდია ამ ნაწარმოებ სუვერენიტეტს წინეთ სრულბათ დარბა ქვეყანა იყო, ეხლა კი მისი მდგომარეობა ბევრისთვის სხელმწიფოა, ბევრისთვის სახარბალოა. თუ ეხლა ბევრი ზოლიტაგური მოღვაწე რუსეთში წინააღმდეგია ფინლანდას ავტონომიის, ეს მხალდად იმიტომ, რომ ბევრს კადეც ჰქონს მისი წარმატ-

*) იხ. საქ. მთავრე № 11.

ბ. მაშინ, როდესაც თვითონ რუსეთი ღარიბი და კულტურულად ძალიერ დაძაბუნებული ქვეყანაა, მის გვერდით მისი ქვეშევრდომი ფინლანდია წინ მიდის და ეველად იფრში წარმატება ეტუება. ეს წარმატება არაფრად ეკმაშინება ბევრს „ქვეშარიტ ხატრიოტს“ და ბევრად მითითხვას კიდევ გაუქმებს ეოველ იმ ზირობების, რომელთაც შექმნის დღევანდელი ფინლანდია. ეს ზირობები გახლავს მისი ზოლიტიკური თავისუფლება, მისი ავტონომია. აი რას წარმოადგენს ეს ავტონომია.

რუსეთის ხელშია მხოლოდ ორი სოცანი: სერეთა-შორისო წარმომადგენლობა და სემელოდო მართველობა. გარდა ამ ორი სოცანის, დანარჩენი ეოველი სოკითხვები, რომელიც კი შეეხება ფინლანდიას, უნდა იქმნას გარეეული და გადაწყვეტილი ფინლანდიის განსჯუთრებითი კანონ-მდებლობის ძალით.

ფინლანდიას აქვს თავისი კანონმდებლი კრებული—სეიმი. ესეა ეოველ ფინლანდიის მკვიდრს, მამა კაცია იგი თუ დედაკაცი, ვინც კი აკმაყოფილებს კანონის მოთხოვნილებას, აქვს საარჩევნო უფლება. ხელხი ირჩევს თავის წარმომადგენლებს ან დემუტატებს; იმათ შორის ქალებიც ბევრი იყენს უკანასკნელს სეიმში. ეოველი კანონ-პროექტი განსჯული და მიღებული უნდა იყოს სეიმის-მიერ, და არავითარ ბრძანებას არა აქვს კანონის ძალა ფინლანდიაში, თუ იგი წინასწარ არ ეოთ განხილული და მიღებული სეიმის-მიერ. კანონ-პროექტი, რომელიც მიღებული იქნება სეიმში, გადაეცემა ხოლმე ფინლანდიის გენერალ-გუბერნატორს, ამ უკანასკნელმა უნდა გაუგზავნოს იგი ჰეტერბურგში ფინლანდიის მინისტრ-სეტატს-სეკრეტარს, და ეს მინისტრ-სეტატს-სეკრეტარი კი ვალდებულია მოახსენოს იგი ხელმწიფე იმპერატორს. ეოველი კანონ-პროექტი ითხოვს უმადლეს სანქციას, უამისოდ იგი ეოველ ძალას მოკლეობულია. ასეთი არის მოკლეად კანონ-მდებლობის წეს-რიგია.

ხოლო რაც შეეხება მართველობას, იგი ამინარად არის მოწყობილი:

სთავუში სდგას ფინლანდიის გენერალ-გუბერნატორი, რომელიც ინიშნება ხელმწიფე-იმპერატორის-მიერ და მხოლოდ მისგან არის დამოკიდებული. იგი თავმჯდომარეა ფინლანდიის სენატის და თვალ-ურს ადევნებს მთელი სამთავროს მართვა-გამგეობას.

შინაური ადმინისტრაცია და გამგეობა სენატის ხელშია. ფინლანდიის სენატი განეოფრება ორ ნაწილად: ერთი—სამოსამართლო, რომელიც წარმოადგენს უკანასკნელ ინსტანციას ეოველ სადავო საქმისათვის, მეორე კი—სამინისტროს ფინლანდიისა. ზიროველ სენატში უკანასკნელი ათი კაცი მინიც უნდა იყოს; ისინი არჩევენ სემოქალაქო, სისხლას სამართლის და სხვა საქმეებს და თავის გამტეტუნებით ისეთივე დაწესებულება არის, როგორც რუსეთის სენატი. ამიტომ ეოველი სადავო საქმე ფინლანდიაში იქვე თავდება და რუსეთის სენატში კი არ გადადის.

მეორე ნაწილი სენატისა, რომელსაც მე სამინისტრო

ტრო ვუწოდე, მართლს სამინისტროა, თუმც მის განეოფილებას სამინისტროს კი არა, ექსპედიციას ეძახიან. ამისთანა ექსპედიცია ან სამინისტრო არის რიცხვით ცხრა: სამოსამართლო (იუსტიცია), სამოქალაქო (მინისტრ-სეტატის), სოფინანსო, სემელოდო, სსოეოეო და სხხლხლ ხო განათლების, სემეურნეო, გზათა ვაჭრობის და მრეწველობის და სხხლემწიფო მამულებისა. ამ ნაინარად ფინლანდიას ჰყავს ცხრა მინისტრი; ეველანხი ინიშნებიან უმადლესის ბრძანებით და ზსუხის მკებელნი არიან იმპერატორის წინსე. მინისტრები ან როგორც მათ ეძახიან-სენატორები—ზსუხს აგებენ ატრედვე სეიმის წინსე. ეს თუმცა ზიროდზირო გამოთქმული არ არის „სეიმის დებულებაში“, მინიც ამ უკანასკნელმა ორმა წელმა ნათლათ დავგანახვა, რომ სენატორები დიდის ურადლებით ექცევიან სეიმს და ასრულებენ შექლებისა დავგარად მის სერვილს. მაშინ როცა ეს არ შეუძლიანთ სხვა და სხვა მიზეზის გამო, ხელს იღებენ სამსხურზე. საზოგადოდ ფინლანდიის ზიროლამენტარულმა ცხოვრებამ გამოაჩინა დიდი მომზადება და ეულტურული განვითარება, როგორც მართველებისა, ატრეთვე ხლხისაც. ეველას ეს მართველები ფინები არიან ჩამომავლობით და ხლხის სერვილს, მასთან შეთანხმებულად მოდვწყობას უფრო მადლას აყენებენ, ვიდრე სხვა და სხვა რუსეთიდან მიღებული ადმინისტრაციულ მოთხოვნილებას.

მოვიხსენიოთ კიდევ ის, რომ ფინლანდია დეოფილია გუბერნიებად. არის რვა გუბერნია, გუბერნიის სთავუში სდგას გუბერნატორი, რომელიც ინიშნება უმადლესის ბრძანებით, მკრამ თავის მოქმედებაში ექვემდებარება ფინლანდიის სენატს. გუბერნატორი შეიძლება იქმნას ზსუხისგებაში მიცემული და ამ შემთხვევაში უმადლესს სამსჯავროს წარმოადგენს იგივე სენატი;

მოგონა, სსკირო არ არის შეეუდგე უფრო დაწვრილებით ადწერას ფინლანდიის წეს-წყობილებისა. ქალაქის და სოფლის თვითმართველობა იქ განვითარებულია, მკრამ ჩემოვის ეს კი არ არის საინტერესო, არამედ ის მხარე ზოლიტიკური მოწყობილობისა, რომელიც დაცული და შესახდურული არის ფინლანდიის თავისუფლება. ჩვენ დავინახეთ, რომ ფინლანდიას აქვს თავისი კანონ-მდებელი ორგანო—სეიმი, თავისი განსჯუთრებული მართველობა—სენატი და თავისი უმადლესი სამოსამართლო დაწესებულება—იგივე სენატი.

თუ გავინსენებთ, რომ სხხლემწიფო უფლებებში შედის სხხი ელემენტი—საკანონმდებლო, სამართველო და სამოსამართლო—ჩვენ დავინახავთ, რომ ფინლანდია წარმოადგენს სხხლემწიფოებრივ ერთეულს—ავტონომიას. მისი თავისუფლება დაცულია კანონების მხრივ იმითი, რომ სეიმის განუხილველად და მოუდებლად არავითარი კანონი არ შეიძლება შემოდებულ იქმნას; მართველობის მხრივ იმითი რომ ეველას სენატორები უსთუოდ ფინლანდიელები უნდა იყვნენ ჩამომავლობით, ატრეთვე გუბერნატორებიც; გუბერნატორები ზსუხის მკებელნი არიან სენატის წინსე და სენატი კი ვალდებულია იხელმძღვან

ნელს თავის მოქმედებაში არა მარტო უმადლესი ბრძნებით, არამედ სეიმის, ე. ი. ხაღის წარმომადგენლების სურვილითაც. რაც შეეხება სამოსამართლო საქმეს, აქაც უფლებრივი ცხოვრების მიმდინარეობა არ არის დარღვეული. როგორც ზემოდ მოგახსენეთ, უოველი საქმე თავდება ფინლანდიაშივე — მის სენატში.

ფინლანდიის ზოლიტიკურ მდგომარეობის დასახსიათებლად არ იქნება მეტი კადეც დაგუმატოთ შემდეგი. სასელმწიფო ენად იქ მიღებულია ორი ენა — ფინური და შვედური. რუსული არაფერ იცის და არც ვადაღებულია ვინმე, რომელიც. უოველ საქმის ქადაღდს ან მოხსენებას, რომელიც ზეტერბურგში უნდა წამოვიდეს, სთარგმნიან რუსულად ან გენერალ-გუბერნატორის კანცელარიაში, ან ზეტერბურგში ფინლანდიის სტატს-სეკრეტარიატის მოხელენი.

ეკონომიურად ფინლანდია სრულებით თავისუფალია. ფინლანდიის უფლება აქვს ფულის მოჭრისა, აქვს თავისი ფული — მარკა, რომელიც რუსულ ფულს სრულებით არა ჰგავს. დამოუხაზე ადრე მოგახსენეთ და ამ სადამოუხეო კანონმდებლობით ფინლანდიის შეუძლია და შეეძლო კადეც წინ წასწიოს მრეწველობა, მეურნეობა და საზოგადოდ ეკონომიური ცხოვრება. ფინლანდიის აქვს აგრეთვე თავისი სასელმწიფო ბანკი, დაარსებული 1811 წ.; ეს არის უმთავრესი ხელმძღვანელი კრედიტისა და ფულის მოძრაობისა. რასაკვირველია, საფინანსო ზოლიტიკა თვითონ ფინლანდიის ხელშია, ე. ი. სეიმის და სენატის ხელში.

ფინლანდიის თვით-მართველობას უფლება აქვს დააწესოს ახალი გადასახადი და ბიუჯეტის აღრიცხვას მისცეს ისეთი ხსიათი და დანიშნულება, რომელიც უფრო შეეფერება ხაღის საჭიროებას და დროების მოთხოვნილებას.

ასეთია ზოლიტიკური მდგომარეობაც ფინლანდიისა. იგი ნაწილია რუსეთისა, მაგრამ ისეთი ნაწილია, რომელსაც აქვს „თავის შინაგან საქმეთა საწარმოებლად თავისი დაწესებულებანი და განსაკუთრებით კანონმდებლობა.“ აგრე ამბობს მეორე მუხლი რუსეთის ძირითადი კანონებისა.

ამ მუხლიდან აშკარად სჩანს ისიც, რომ შეიძლება ამ თუ იმ კუთხემ რუსეთისამ მიიღოს ავტონომიური წეს-წეობილება“ და იმავე დროს დაჩქეს რუსეთის „განუყოფელ ნაწილად.“ ავტონომია არ ეწინააღმდეგება სახელმწიფოს ერთიანებას; იგი არის ისეთი უფლებრივი განწეობილება, სადაც დაცულია სასელმწიფო ინტერესები და ადგილობრივი ეროვნული თვითმართველობაც. — სამწუხაროდ რუსეთში ეს აზრი ბევრს არ გაეკება და ფინლანდიის ავტონომია რაღაც ანომალა ჰგონათ. ამითი ცოტათი მანც ახსენება ის გამოლაშქრება ფინლანდიის წინააღმდეგ, რომლითაც თავი მოსწიონს კადეც ზოგიერთ ზოლიტიკურ მოღვაწეს ესლანდელი რუსეთისა. უფრო კი ამ გამოლაშქრების მიზეზი ესლანდელ რუსეთის ზოლიტიკურ მდგომარეობაში არის დამალული. უკვე მეხუთე წელაწადი მიღის მას აქეთ, რაც კანსტიტუცია

შემოიღეს რუსეთში და გამოაცხადეს თავისუფლება. მაგრამ გამოცხადება უქმ სიტყვად დარჩა და დაცხადულ ხაღს დემდე მწუხარებით სავსე თავი მიქცეული აქვს ზეტერბურგისაკენ. აუცილებლად საჭირო არის ან განხორციელება იმ ადოქმულ თავისუფლებისა, ან ისეთი სარბთაშორისო საკითხის დაქენება, რომელიც ადვილად გადაიბირებს ხაღის ურადლებას. ასეთ კითხვად განდაფინლანდია და მისი ავტონომია.

მთელი ევროპა თავალ-ურსს ადევნებს ესლა იმ ბრძოლას, რომელსაც განიცდის ეს შესახიშხავი მხარე. ეს ბრძოლა, მისი ხსიათი და მიმდინარეობა დიდად სანსტერესო და საგულისხმო ისეთი ქვეყნისთვის, როგორიც არის საქართველო.

ამაზე შემდეგ.

8. გვზავა.

მოკლე მიმოხილვა ქართულ მწერლობისა უძველეს დროიდგან.

დამოუკიდებელი ანუ მოკროს ხანა.

VIII

მეთორმეტე საუკუნეში საქართველოს ზოლიტიკურ გაძლიერებას და ეკონომიურ აყვავებას თავისთავად მოყვა ქართულ ლიტერატურის და ხელაგების ზრდა-განვითარება. საქართველო განიცდიდა ამ დროს სამი კულტურის ზედ-გავლენას: არაბეთის, სპარსეთის და ბიზანტიის. ამ სამ კულტურის გავლენამ ქართულ ნადაგზე შექმნა თავისებური ლეროს ხანა.

სილიადე და სიღრმე ბიზანტიურ ქრისტიანულ კულტურისა და მადალ ივალისოფიისა, ფრთებ შესხმული ფანტაზია, გულწარმტაცი გმირული მოთხრობები და ეროტიული ლირიზმი სპარსეთისა, მეცნიერება და ზრქტიკული ცოდნა არაბეთისა ერთად და ჰარმონიულად მოქმედებენ საქართველოში და მას უკვე ისტორიულად მომწიფებულ ნადაგზე შექმნეს ქართული ეროვნული კულტურა, აფრთხავს ქართული სული, აფერადეს და გაძლიადრეს ენა, შექმნეს ახალი სერო და სასულიერო ლიტერატურა.

ამ დროს, ვიტყვით მარი ბრანსუს სიტყვებით: „სასულიერო მწერლობა გამბარწიანდა საქართველოში იშვიათის კამკამით... ზოეზიან ევალიებამ მოჭინეს თვასი დმატკობ-დამათობელი სურნელობა საქართველოს ველ-მინდორს და დააკვირვანეს სიმშენიეროთ ევაასიონის მწვერვალები“¹⁾.

რასაკვირელია, ამ დროს ქართული სკოლაც — ეს განათლების კერა — აღორძინდა. მან დაკარგა წინანდელი ვაწრო სარწმუნოებრივი ხსიათა და შეიქმნა ნამდვილ მუ-

1) მ. ბრანსე „Взглядъ на ист. и лит. Грузин“. об. „Жур. Мин. Н. Пр.“, ტ. XI, 33. 286.

ნაივრების ტაძრად. თუმცა ჯერაც არ არის რიგიანად გამოკვლეული, თუ როგორ იყო საქართველოში სკოლები მოწყობილი ან რა-და-რა სიგნალებს ასწავლიდნენ მათში, მაგრამ მანც დაბეჭდილებით შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ სკოლებს არაბულ-ბიზანტიური ხასიათი და ელ-ფერი უნდა ჰქონოდათ.

ქართული სკოლები, მომეტებულად კი დავით აღმაშენებლის და თამარის ეპოქის „უმადლესი სკოლა“ დიდად ემზავებოდა არაბულ-ბიზანტიურ სკოლებს.

ჩვენ ვიცით, რომ საქართველოში არსებობდა სამი „უმადლესი სკოლა“ ანუ აკადემია: ქ. გრემში დაარსდა აკადემია ათონის ქართველთა მონასტერში აღზრდილმა — იოანეს ჭიჭიშვილმა (ნეტრიწი) და თითონვე იყო მისი გამგე; თფლისში აკადემიას განაგებდა ბერი გიორგი; იუფთოში — არსენ იუფთოელი. ამ სკოლების შესახებ და ასოვლებლად თამარს ჰქონდა გადადებული დიდი თანხა²⁾.

ქართულ უმაღლეს სკოლებში ასწავლიდნენ: ღვთისმეტყველებას, ფილოსოფიას, კლასიკურ ლიტერატურას, არაბულ და ბერძნულ ენებს³⁾. ზოგაერთი ჩვენი ისტორიული წყაროების მოწმობით, ქართულ აკადემიების პროფესორები შესაფერად ეოფელან მომზადებულნი სხვა-სხვა მატერიალურ ნაწილებში მდივანობისთვის.

რადგანც ქართულ „უმადლეს სკოლების“ სათავეში მომზადებული და განათლებული პროფესორები იდგნენ, ამისთვის თვით ქართულ სკოლებშიც ფართოდ და რიგაიანად იყო დაეგებული სწავლა-მეცადინეობის საქმე. ასეთი დასკვნა მით უმეტეს დასაჯერებელია და მისაღებია, რომ საქართველოში, როგორც საბერძნეთში და არაბეთში, არსებობდა დიდი სკოლები, სადაც მოსწავლეები ემზადებოდნენ „უმადლეს სკოლებში“ შესასწავლად.

როგორც ვიცით, ბიზანტიაში არსებობდა შემდეგი ტიპის სკოლები: სეკულარული, სამონასტრო, საეპისკოპოსოსო, სხვა-სხვა და სხვა. ამ გვარივე ტიპის სკოლებს ჩვენ ვხვდებით საქართველოშიც (გარდა სამეფო სკოლისა). ეს ასე უნდა ეოფილიყო. ძველად საქართველოში 250 წლის განმავლობაში ბერძნები იუვენს სასულიერო ზიარებად, ქრისტიანობის მქადაგებლად და მასწავლებლად. სკოლების პროგრამას და სწავლების მეთოდს, რასაკვირველია, ისინი საქართველოშიც ბერძნულს შემოაქვნიდნენ.

ქართულ დაბალ სასწავლებლებში ასწავლიდნენ: წერა-კითხვას (განსაკუთრებული ყურადღება მხატვრულ წერას ჰქონდა მიქცეული); გალობას, დრამატურას, ზიარებას, გეოგრაფიას, ისტორიას, ანტიკურს. გერძოდ, სამონასტრო და საეპისკოპოსოსო სკოლებში ასწავლიდნენ: საღმრთო წერილს, ლიტურგიკას, ენებს, სიტყვიერებას, ძველი სიტყვიერების ასხნას, ლექსთა განმარტებას, ზრდილობიან მუსიკას — ბასსს, საზოგადოებრივ კარსებს, იურიდიულ თათბირს, არითმეტიკას, ასტრონომიას, ლექსთა

შედეგს და სხვ. ⁴⁾ ამ სკოლებს საშუალო სასწავლებლების ხასიათი ჰქონდათ.

ქართულ სკოლებში განსაკუთრებული ყურადღება ჰქონდა მიქცეული ენების შესწავლას. რადგანც ძველ დროში საქართველოს ტერიტორიაზე ათასნაირ ტომის ხალხს უხდებოდა გადასვლა-გადმოსვლა და ზოგჯერ ომიც ქართველებთან, ამისთვის ქართველები აუცილებელ საჭიროებად სთვლიდნენ ენების ცოდნას. „ქართ. ცხოვრების“ მოწმობით, „ქართლს მინა იზრახებოდა ექვსი ენა: სამხური, ქართული, სხარული, ასურული, ებრაული და ბერძნული. ესე ენანი იუვენს და იტოდეს ეველა ქართველთა“... თუ შივილებით მხედველობაში საქართველოს გეოგრაფიულს და ისტორიულს მდგომარეობას, ამ ცნობაში არ არის რა გაზვიადებული, როგორც ეს გონია ბ. მ. ბრასისს⁵⁾.

ქართულ დაბალ სკოლაში ასწავლიდნენ აგრეთვე: „ეტრატის შექმნას, წიგნის შეკვრას, ძეგროლობას, ტევის კერვას, ხურგონობას და ეოველივე მსოფლიო სელოგონობას“.⁶⁾

საქართველოს სკოლების უფროსებად იუვენს მღვდლები ან მონასტრის წინამძღვრები. საეპისკოპოსოსო და სხვა-სხვა ტიპის სკოლები ეპისკოპოსების და მტრონარქის მხრუნველობის ქვეშ იმეოფებოდნენ. ასაკი საქართველოს სკოლაში შენსეულად, როგორც ბიზანტიაში⁷⁾ 6—8 წლით იყო განსაზღვრული. როგორც ბიზანტიაში, ჩვენშიც სკოლებში სწავლას უსასეილოდ იყო... ვანტაგის რეჟელის წინგში ვკითხულობთ: „არ მართებს ფასით განსწავლა ერმათათვის“. მართლაც, აქ მე-XXVIII საუკუნის შესედელობას გამოთქმული, მაგრამ შეკვიდილი ვიფიქრთ, რომ ასეთი შესედელობა მომდინარეობდა ივერის განათლების ისტორიის დასაწეილიდან...
მოვეივენათ ორიოდ ისტორიული ფაქტი ძველ ქართულ სკოლების არსებობის შესახებ.

ძველი ცნობილი მთარგმელები დავითი და სტეფანე, ზაქარია გაბაშვილის მოწმობით, **სამშობლოში სწავლის დამთავრების შემდეგ**, „იერუსალიმს მიიწინეს და მუნ შეემტნეს ელითა ენა—მეხეობას“.⁸⁾

წმ. ივანე ბრძანის შესახებ ვიცით, რომ ის დავით გარეჯის სკოლაში სწავლის დამთავრების შემდეგ, „ვიგნამთევერეობით აღტეინებული“ საბერძნეთს წავიდა სწავლის გასაგრძობათ⁹⁾.

გიორგი მთაწმინდელი თავდაპირველათ ხსნულის მონასტრის სკოლაში სწავლობდა სხვას და სხვას სკოლებს

²⁾ ჯანაშვილი „Царица Тамара“, გვ. 75 და 112.
³⁾ პლ. იოსელიანი „Ист. Груз. Цер.“, გვ. 71, 72 და 79; მ. ჯანაშვილი „Царица Тамара“, გვ. 82.

⁴⁾ ასეთი სკოლის გეგმა არჩილს აქვს მოყვანილი (იხ. ცაგარელი „Свѣдѣн.“, გვ. XXXVIII; მ. ჯანაშვილი „Цар. Там.“, გვ. 82).
⁵⁾ ხ. ცომია. „სწავლა-აღზრდის საქმე საქართველოში...“ იხ. „განათლება“, 1909 წ., № 1, გვ. 36.
⁶⁾ მ. ჯანაშვილი „საქართ. ისტ.“, გვ. 248.
⁷⁾ იხ. ი. სოკოლოვი „О народ. школахъ въ Виз.“ - Цер. Вѣд., 1893, № 7—8.
⁸⁾ იხ. პრ. ცაგარელი „Свѣдѣн.“, вып. I, გვ. 61.
⁹⁾ საბინინი „საქ. სამოთხე“, გვ. 372.

და მხოლოდ შემდეგ სწავლის დასამთავრებლად ბიძამ წაიყვანა კანსტანტინოპოლში.

ამავე გიორგი მთაწმინდელის ცნობებშიც ვხვდებით, რომ მან საქართველოში დაარსა სსსწავლებელი, სადაც გამოცდილნი და საღმრთო წერილში დახელოვნებული მასწავლებლები ასწავლიდნენ შეკორდებს სხვა და სხვა სასულიერო და საერო საგნებს. ვიცით აგრეთვე, რომ შესანიშნავმა ფილოსოფოსმა იოანე ტატიანემ დიდი შრომა გასწია სამშობლოში დაბალი სკოლების დაარსების საქმეში. ის განსაკუთრებით ჩამოვიდა ათონიდან ამ დიდად საჭირო საქმის მოსარეკ-მოსწუობად. ეჭვს გარეშე უნდა იყოს, რომ საქართველოს აღუვალების და დიდების დროს (დავითის და თამარის დრო) საქართველო მთლიანობდა სხვა და სხვა ტიპის სკოლებით: ბიჭვინტის, მარტვილის დავით გარეჯის, ზედა-ზნის, შიო შღვიმის, სიფარის, ტბეთის, ოპოზის, შატბერდის, ჯრუჭის, ახტალის, ზარზმის, ნიკორწმინდის მონასტრებში აუცილებლად იქნებოდა დაარსებული, თუ არ უმადლესი, საშუალო სკოლები მანინც. ქართულ სკოლებისათვის მასწავლებლებს სასულიერო მოსამზადებლად ყოველ წლებით იგზავნებოდნენ საბერძნეთს ორმოცამდე ნიჭიერი ახალგაზდანი, რომლებიც სწავლის დამთავრების შემდეგ ბრუნდებოდნენ სამშობლოში და აქ მუდმივ რჩებოდნენ სამოქმედოდ 10).

მე-XI და XII საუკ. ფილოსოფიას მთავრად ცნოვლ-მყოფლობა, რადგანაც გადაშენებული და შეტყაფიებული იყო. ამიტომაც მან შესანიშნავად დაკარგა გაუგონა. ზირიქით, დვთის-შეტყველება გამოცდებლად და გამოიხინა შემოქმედებითი ძალა. მან დაწრილად და დასძლია ფილოსოფია და გაიხდა, როგორც ამბობენ, „თვის მოსამსხურად“. დვთისშეტყველება კაბატონდა ყველგან, ყოველ სფეროში: ის გახდა თბიქმის ერთადერთი სიბრძნის და ზედ-მთაქანების წყაროდ. თვით საერო ზოტებიც კი თვისი ღირას საღვთის-შეტყველო ჰინგზე ავლერებდნენ და სკნად შემოქმედებისა ირჩევდნენ ბიბლიურს და საეკლესიო სიუჟეტებს.

ეს საზოგადო მოვლენა იყო საბერძნეთში, ებრაელებში, არაბეთში და საზოგადოდ ყველგან მკმადაინებაც. 11)

ქართულ შწერლობაშიაც კაბატონებული იყო ასეთი საზოგადო მიმდინარეობა და მიმართულება. ამ დროს ქართულ ფილოსოფიასაც აკლიათ აზრთა თავისუფალი აღმადრენა. ისინი განაგრძობენ არისტოტელის და ჰლატონის ბრმად თაყვანისცემას: ყოველივე მათი აზრი და ფილოსოფიური შეხედულობა ქართულ ფილოსოფიას მინანათ შეურეველ ტემპირტებად. მართლდა, დროც თხოულობდა ასეთს უანგარიშო თაყვანისცემას. ეს იყო ის საერთო ხარჯი, რომელსაც განათლებული კაცობრიობა უხდიდა ბერძნთა ერის ტენილობას.

დავითის და თამარის ეპოქის ლიტერატურა ითვლუ-

10) ვახუშტი „საქ. ისტ.“, 2 შენიშ. ბაქრძისა, გვ. 162; Всеобщ. истор. Вардана Великого, გვ. 147.

11) იხ. ჩიხრინი „Истор. полит. уч.“, 5. I. გვ. 165

ბა ქართულ კლასიკურ ლიტერატურად. ამ დროს ქმნიდნენ და მოღვაწეობდნენ მადალ ნიჭიერი შწერაზნი, რომელთაც კამდიდრეს ქართული სასულიერო და საერო ლიტერატურა შესანიშნავი ნაწარმოებებით. ერთნი მთავრნი ემსახურებოდნენ ფილოსოფიას, მეორენი—ზოტისას. მომეტებული ნაწილი კი, როგორც დრო მოითხოვდა, აკვლევდნენ საღვთისმეტყველო და ეთიკურ კითხვებს.

ამ დროის საერო შწერაღთა შორის განსაკუთრებული ყურადღების ღირსნი არიან: შოთა რუსთაველი, მისე ხონელი, გრ. ჩხრუსცი, სარგის თმოგველი, ივანე შავთელი, დავით საათაბაგოელი და სხვანი.

შოთა რუსთაველი

ბიოგრაფია.

მნათობი ჩვენის ლიტერატურისა, მთელის ქართველობის საიმაუე და მისი გენიალური გამომსახველი, შოთა რუსთაველი ცნობრბდა თამარ მეფის დროს, მე-XII საუკუნეში. დაიბდა ზემო ქართლში, სოფელ რუსთავეში, ახალციხის მხლდობლად 12). თვით რუსთაველი ამბობს თავის შესახებ: „და ვსწერამ მესნი ვინმე მედექსე, მე რუსთავისა დაბისა“ 13). „რუსთაველი“ ფსევდონიმაა, როგორც „ხონელი“, „შავთელი“, „თმოგველი“ და სხვ. ნამდვილი გვარი შოთასი არ ვიცით. ამბობენ, ვითამ შოთა გვარად ხურსიძე იყო. ამას გადაწვეტით ამტკიცებს ბ. ზ. ჭიჭინაძე 14) არ ვიცით აგრეთვე სახელი „შოთა“ რა საფუძვლით ეწოდება „ვეფხვის-ტყაოსნის“ ავტორს. თვით „ვეფხვის-ტყაოსნში“ არ არის მხსენებული ეს სახელი და ის მიუთვასება ზოტისათვის გადამცემას. „შოთა“ მეტი სახელი უნდა იყოს ზოტისას ასე, როგორც იოანე შავთელს ერის კაცობაში ადღულ მესია რქმევია 14). ერთი ძველი ლექსი (მე-XV III საუკ.) მოგვითხრობს, „ვეფხვის-ტყაოსნის“ დამწერს „შოთა“ ამისთვის უწოდეს, რომ ის მადალ ტანის კაცი იყო, აწოწილი შოთავითა 15).

შოთა რუსთაველი ყოფილა თამარ მეფის დროის დიდებული 16).

12) იხ. ხახანაშვილი „Очерки“, вып. II, გვ. 251; ზაქ. ჭიჭინაძე „შოთა რუსთაველი“, გვ. III.

13) ბ. დ. კარიჭაშვილს ეს ადგილი „ვეფ. ტყაოსნისა“ ყალბად მიჩნია. „ეს ტაევი, ამბობს იგი „ვეფ. ტყაოსნის“ ავტორის დაწერილი კი არ არის, არამედ ჩამატებული ან მის გადამწერის ან მისი მკითხველისაგან. ის ყოფილია უბრალო მელექსე და „ვეფ. ტყაოსნის“ წაკითხვის შემდეგ გამოუთქვამს თვისი გრძნობა და თან თვისი ვინაობა უცნობებია: ამის დამწერი ვარ ვინმე მესნი მელექსე რუსთავის დაბიღვანაო“. იხ. „ვეფ. ტყაოსნის“ მე XIX გამოცემა, გვ. XV.

14) ზ. ჭიჭინაძე „ისტორია ზურსიდის (ისარლოვის) გვარისა და შოთა რუსთაველი“, გვ. 35.

15) გოლოვინი რუსთაველს სრულიად უსაფუძლოდ. „ივანეს“ ეძახის („Ист. Убог.“, გვ. 77.)

16) ჭიჭინაძე „შოთა რუსთაველი“, გვ. 8.

მისი მამა, ზოგიერთების აზრით, თამარ მეფის ამირ-სმასლარი ყოფილა (მღვ. დამ. ჯანაშვილი).

ზარეულ დაწყებითი სწავლა მას მიუღია სამშობლო რუსთავეში, საეკლესიო სკოლაში. შემდეგ ბიძის მიუზარებია ტბეთის სასწავლებელში. ტბეთიდან გადასულა გრემში აქ დაუყვია ხუთი წელაწაღი. თექვსმეტი წლისა, შოთა გადასულა იელოთოში, აქედგან სწავლის დასმთავრებლად საბერძნეთში გამგზავრებულა.¹⁷⁾ უნდა ვიფიქროთ, რომ შოთა რუსთაველი ერთ ამ უმაწვილთაგანი იქნებოდა, რომლებიც, დავით აღმაშენებელის დადგენილებით, ყოველ წლობით იგზავნიებოდნენ საბერძნეთში¹⁸⁾ შოთა, გიორგი III დროს გამგზავრდა საბერძნეთში და შევიდა აგერიის მონასტრის სასწავლებელში. როგორც წინეთ მოვიხსენიეთ, აგერიის მონასტერი იყო უმთავრესი ცენტრი ქართველთა განათლებისა.

აქ ის კარგა ხანს დაწახ. შემდეგ შოთა შესულა იქაურ ფილოსოფოსთა სკოლაში, სადაც დახვლარებულა ფილოსოფიაში, მჭერმეტყველებებში, ბერძნულ და ლათინურ ენებში¹⁹⁾. საბერძნეთში ყოფნის დროს რუსთაველს ბერძნულ და ლათინურ ენების გარდა, სპარსული და არაბულიც შეუსწავლია. ქართულ ენას კი ზედმიწევნით შოთა აგერიის მონასტერში შეისწავლიდა. რუსთაველი კარგა ხანს დარჩენილა საბერძნეთში²⁰⁾

იპ. ვართაგავა.

¹⁷⁾ დ. კარიჭაშვილი., გვ. XXVI.

¹⁸⁾ ჩვენ აქ მოგვყავს ზვიპირგადმოცემა და არა უტყუარი ისტორიული ფაქტი.

¹⁹⁾ „ქართლ. ცხოვრებიდგან“ დაწყებული ყველა ჩვენი ისტორიკოსები (ბროსსე, ბაქრაძე, იოსელიანი და სვე.) ამტკიცებენ ამ ფაქტს.

²⁰⁾ ამას ერთხმად ამტკიცებენ თეიმურაზ მეფე, ვახტანგ მეფე, ბაქრაძე, ბროსსე, იოსელიანი, ხახანაშვილი, კარიჭაშვილი და სხვები. სულ სხვა აზრისა ბ. ს. ქვარიანი. ის ამბობს: „შოთას განათლება არ მიუღია საბერძნეთში. მაშინ მას ეცოდინებოდა ბერძნული ენა, ლიტერატურა და თავის ნაწარმოებში ნებით თუ უნებლიეთ შეიტანდა ელინურ სულს. მისი პოეზია კი სულ სხვას გვიმტკიცებს. არაერთარი ელილუნი და საქრისტიანო სული არ არის. იგი თავიდან ბოლომდის ერთიკუთხის ხასიათისა; შიგ სჩანს აღმოსავლეთის მელანქოლია, რაინდობა, ფატალიზმი, ცრემლები და სპარსული ენა, სული და ტენდეცია.. შოთამ მიიღო განათლება იერუსალიმის ქართ. მონასტერში“. („მოამბე“, 1898 წ. 7.)

²¹⁾ ტიქინაძე „შოთა რუსთაველი“, გვ. 15.

რედაქტორ-გამომცემელი სვ. ყიფიანი.

1910 წლის 1 იანვრიდან

მიიღება ხელის მოწერა ყოველ-კვირულ საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთ

„ფონზეი“

წლიურათ გაზეთი ელირება — — 3 მან. 50 კაპ.
ნახევარი წლით — — — — 2 მან. — კაპ.
სამი თვით — — — — 1 მან. 20 კაპ.

ადრისი: Кутаись, редакция „ЮНИ“, Балахванская улица, домъ № 37.

ხელის მოწერა შეიძლება აგრეთვე ისიღორე კვიცარიძესთან.

Открыта подписка на 1910 г.

(ТРЕТИЙ ГОДЪ ИЗДАНИЯ)

на двухнедельный журналъ

„ФИНЛЯНДИЯ“

Выходитъ 10 и 25 числа каждаго мѣсяца.

24 номера въ годъ.

Редакторъ: А. В. Игельстромъ.

Издатель: Д. Д. Протопоповъ

Задачей журнала „Финляндия“ является освѣщеніе такъ называемаго „финляндскаго вопроса“ и отраженіе несправедливыхъ шовинистическихъ нападокъ извѣстной части русской періодической печати на Великое Княжество и его внутреннюю самостоятельность, многократно подтвержденную російскими Монархами.

ФИНЛЯНДИЯ кромѣ того даетъ обширный фактический матеріалъ по всему, что касается жизни этой страны и что содѣйствуетъ культурному сближенію русскаго и финляндскаго общества.

Подписная цѣна съ доставкой и пересылкою: въ Россіи и Финляндіи на цѣлый годъ 6 руб., полгода 3 руб., три мѣсяца 1 руб. 50 коп.

Отдѣльные номера 25 копѣекъ. (Наложнымъ платежомъ 35 копѣекъ).

Подписка принимается въ конторѣ редакціи: С.-Петербургъ, Мойка, 24 (у Пѣвческаго моста), въ книжномъ магазинѣ Р. Эдгрена (Б. Конюшенная, 8). „Наша Жизнь“, М. О. Вольфа, а также во всѣхъ книжныхъ магазинахъ столицъ, Финляндіи и провинціи.